ЦЕНТРАЛЬНА СПІЛКА СПОЖИВЧИХ ТОВАРИСТВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра економіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

“Залучення і використання іноземних інвестицій в Україні: стан та тенденції розвитку”

Виконала здобувачка вищої освіти
ступеня магістра
ОПП “Міжнародна економіка”
спеціальності 051 “Економіка”
Герасимова Анастасія Вікторівна

_____
(підпис)

Науковий керівник к.е.н., проф. професор кафедри економіки

_____ **Куцик В. І.**
(підпис)

Львів – 2023

АНОТАЦІЯ

Герасимової А. В. Залучення і використання іноземних інвестицій в Україні: стан та тенденції розвитку. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття вищої освіти ступеня “магістр” за освітньо-професійною програмою «Міжнародна економіка» зі спеціальності 051 «Економіка». – Львівський торговельно-економічний університет. Львів. 2023.

У роботі **розглянуто** грунтовне дослідження комплексу питань, пов’язаних з формуванням засад теоретичного наукового підходу до процесу іноземного інвестування в Україні.

Об’єктом дослідження є процес іноземного інвестування. А предметом – сукупність теоретико-методичних та організаційно-прикладних положень щодо іноземного інвестування в економіку України.

На основі аналізу наукової джерел досліджено сутність та зміст трактування економічної іноземних інвестицій, особливості створення моделей та механізмів формування інвестиційної привабливості вітчизняної економіки для іноземного інвестора під час воєнних дій та у повоєнний період.

Проаналізовано основні пріоритетні напрями вкладення іноземних інвестицій, стратегії іноземного інвестування та фактори, що формують інвестиційний клімат в Україні. Акцентовано увагу на здійсненні економічної діагностики стану іноземного інвестування у АТ «Українська залізниця».

Виокремлено інструментарій створення інвестиційної привабливості вітчизняних підприємств. Проаналізовано механізм забезпечення національної безпеки внаслідок іноземного капіталовкладення.

Досліджено американську, азійську та європейську моделі забезпечення зростання іноземного інвестування. Кожна із зазначених моделей визначає певний інструментарій, який на економічному та інституційному рівні сприяє вкладенню прямих іноземних інвестицій у національні економіки країн.

Проведено порівняльний аналіз, узагальнення тенденцій та комплексну оцінку основних показників іноземного інвестування у відповідності до поставлених завдань роботи.

З метою дослідження сучасного стану та перспектив іноземного капіталовкладення було виявлено, що однозначно російська агресія спричинила значне скорочення іноземного інвестування, але, незважаючи на складний економічний стан в Україні є перспективні для іноземного інвестора напрями інвестування, які обговорені з міжнародними фінансовими організаціями.

Розроблено моделі та механізми створення та підвищення інвестиційної привабливості національної економіки та забезпечення національної безпеки при збільшенні іноземного інвестування.

Ключові слова: інвестиції, іноземні інвестиції, капіталовкладення, реінвестиції, національна безпека.

ANNOTATION

Herasymova Anastasiia

Attracting and using foreign investments in Ukraine: state and development trends

JSC "Ukrainian Railway" - Manuscript

Thesis for obtaining the degree of higher education "Master" under the educational and professional program "International Economics" in the specialty 051 "Economics". - Lviv University of Trade and Economics. Lviv. 2023.

In the diploma work, a thorough study of a complex of issues related to the formation of the foundations of a theoretical scientific approach to the process of foreign investment in Ukraine was carried out.

The object of research is the process of foreign investment. And the subject is a set of theoretical-methodical and organizational-applied provisions regarding foreign investment in the economy of Ukraine.

Based on the analysis of scientific sources, the essence and content of the interpretation of economic foreign investments, the peculiarities of creating models and mechanisms for the formation of the investment attractiveness of the domestic economy for foreign investors during military actions and in the post-war period were investigated. Attention is focused on carrying out an economic diagnosis of the state of foreign investment in JSC "Ukrainian Railway".

The main priority areas of foreign investment, foreign investment strategies and factors shaping the investment climate in Ukraine are analyzed.

The toolkit for creating the investment attractiveness of domestic enterprises is singled out. The mechanism of ensuring national security as a result of foreign capital investment is analyzed.

The American, Asian and European models of ensuring the growth of foreign investment are studied. Each of the mentioned models defines a certain toolkit, which at the economic and institutional level contributes to the investment

of direct foreign investments in the national economies of countries.

A comparative analysis, a generalization of trends and a comprehensive assessment of the main indicators of foreign investment were carried out in accordance with the tasks of the thesis.

With the aim of researching the current state and prospects of foreign capital investment, it was found that Russian aggression clearly caused a significant reduction in foreign investment, but despite the difficult economic situation in Ukraine, there are promising investment directions for foreign investors, which have been discussed with international financial organizations.

The project part of the thesis consists of the development of models and mechanisms for creating and increasing the investment attractiveness of the national economy and ensuring national security when foreign investment increases.

Key terms: investment, foreign investment, capital investment, reinvestment, national security.

ЗМІСТ

ВСТУП 7

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАЛУЧЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ. 11

1.1. Концептуальні основи іноземних інвестицій та їх роль у розвитку країни. 11

1.2. Методологічний інструментарій визначення потреби залучення та використання іноземних інвестицій. 18

1.3. Основи міжнародного досвіду залучення та використання іноземних інвестицій. 24

Висновки до 1 розділу 30

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ. 32

2.1. Сучасний стан залучення іноземних інвестицій у економіку України (за матеріалами Акціонерного товариства “Українська залізниця”) 32

2.2. Економічна оцінка та динаміка використання іноземних інвестицій в країні. 47

2.3. Оцінювання чинників впливу, щодо залучення та використання іноземних інвестицій. 51

Висновки до 2 розділу 57

РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЗАЛУЧЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ. 58

3.1. Пріоритетні та стратегічні напрями залучення іноземних інвестицій в Україні. 58

3.2. Моделювання ефективної системи використання іноземних інвестицій в Україні. 65

3.3. Проектування механізмів розвитку привабливості економіки України для іноземного інвестування 70

Висновки до 3 розділу 75

ВИСНОВКИ 77

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 81

ДОДАТКИ 88

ВСТУП

У сучасних умовах господарювання наявний фінансово-економічний та сировинний потенціал нашої держави не дозволяє забезпечити вітчизняну економіку необхідними інвестиційними коштами. Тому іноземні інвестиції є запорукою системного розвитку матеріально-технічної бази, стимулювання конкуренції на ринку, підвищення рівня життя в країні тощо. Залучення іноземних інвестицій, порівняно з традиційними джерелами фінансування, дає додаткові можливості, які полягають у використання зарубіжного організаційно-управлінського досвіду, доступ до новітніх технологій, розвиток експортного потенціалу бізнес-структур і всієї економіки. Тому дослідження проблем залучення іноземних інвестицій в економіку України є актуальною теоретичною та практичною проблемою.

Значний внесок у вивчення теоретичних та науково-практичних проблем залучення іноземних інвестицій зробили такі українські вчені як: І. Бондара, А. Бутнярова, Т. Беня, В. Геєця, М. Герасимчука, Б. Губського, А. Голікова, Я. Жаліла, Б. Кваснюка, І. Лукінова, О. Махмудова, О. Моліна, Б. Панасюка, А. Пересада, В. Сідорова, В. Федоренка, В. Худавердієва та інші.

Закордонними вченими, що вивчали зазначену проблематику були проблематики можна віднести Р. Барроу, Ч. Брауна, Дж. Бейлі, Л. Дж. Гітман, М. Джонка, Дж. М. Кейнса, Р. Нурксе, Е. Хансена, У. Шарпу та інші.

Однак, не зважаючи на величезний внесок вищезгаданих вчених в наукову проблематику іноземного інвестування, слід зазначити, що неповністю вирішені та залишаються дискусійними питання щодо класифікації іноземних інвестицій, моделей залучення іноземних інвестицій, механізмів зростання привабливості національної економіки для зарубіжного інвестора та механізму збереження національної безпеки внаслідок іноземного інвестування тощо. Необхідність удосконалення теоретичних, організаційних і методичних положень та розроблення практичних рекомендацій щодо

зростання привабливості економіки України для іноземного інвестора обумовлюють актуальність досліджуваної теми, мету, завдання та основні напрями кваліфікаційної роботи.

Метою виконання кваліфікаційної роботи є дослідження можливостей залучення іноземних інвестицій у національну економіку під час та після воєнних дій.

Для досягнення даної мети в роботі поставлені наступні завдання:

- вивчення сутнісних характеристик іноземних інвестицій та їх ролі у розвитку країни;
- вивчення методологічного інструментарію визначення потреби залучення та використання іноземних інвестицій;
- дослідження концептуальних основ міжнародного досвіду залучення та використання іноземних інвестицій;
- аналіз сучасного стану залучення іноземних інвестицій у економіку України;
- оцінка динаміки використання іноземних інвестицій в країні;
- виявлення та оцінювання чинників впливу, щодо залучення та використання іноземних інвестицій;
- визначення пріоритетних та стратегічних напрямів залучення іноземних інвестицій в Україні;
- моделювання ефективної системи використання іноземних інвестицій в Україні;
- проектування механізмів розвитку привабливості економіки України для іноземного інвестування.

Об’єктом дослідження є система процес залучення іноземних інвестицій в економіку України.

Предметом дослідження виступають теоретико-методичні основи та практичні засади процесу іноземного інвестування в економіку України.

Теоретичною та методологічною основою кваліфікаційної роботи є наукові розробки щодо проблем управління, оцінювання, формування та

використання іноземних інвестицій в Україні.

Інформаційними джерелами дослідження стали праці вітчизняних та зарубіжних економістів, соціологів, статистичні матеріали державного комітету статистики України, інформаційно-аналітичні матеріали, матеріали науково-практичних конференцій, періодичних видань.

У процесі підготовки кваліфікаційної роботи було використано наступні методи наукового дослідження: дедуктивної логіки (для аналізу накопичених в економічній теорії визначень “іноземні інвестиції”, його складових; формування системи показників, які характеризують процес іноземного капіталовкладення, вертикального та порівняльного аналізу (для визначення темпів зростання та приросту показників, питомої ваги показників іноземного інвестування до та під час воєнної агресії в Україні); економіко-математичного моделювання (для створення моделі іноземного інвестування у повоєнний період); графічний (для ілюстрування динаміки та структури показників, що характеризують прямі іноземні інвестиції).

Кваліфікаційна робота ілюстрована табличними матеріалом, схемами, рисунками, графіками та діаграмами.

Елементи наукової новизни результатів дослідження полягають в наступному:

- удосконалено модель ефективної системи використання іноземних інвестицій в Україні.

- розроблено механізм підвищення інвестиційної привабливості економіки України для іноземного інвестора;

- розроблено механізм підтримання національної безпеки при здійсненні іноземного інвестування.

В першому розділі було здійснене теоретичне дослідження сутності та значення іноземних інвестицій, а також проведено аналіз існуючого методичного інструментарію оцінки їх реалізації на території України.

Досліджено концептуальні основи світових практик ефективного досвіду залучення та використання іноземних інвестицій, виокремлено

американську, азійську та європейську моделі.

В другому розділі здійснено аналіз та оцінку сучасного стану залучення іноземних інвестицій у економіку України, динаміки використання іноземних інвестицій в країні та Оцінювання чинників впливу, щодо залучення та використання іноземних інвестицій.

В третьому розділі нами запропоновано основні пріоритетні та стратегічні напрями залучення іноземних інвестицій в Україні, моделювання ефективної системи використання іноземних інвестицій в Україні, проектування механізмів розвитку привабливості економіки України для іноземного інвестування,

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 92 сторінки, включаючи 16 таблиць та 13 рисунків. Список використаних джерел із 74 найменувань.

Основні результати проведеного дослідження були апробовані та за результатами досліджень було опубліковано статтю “Моніторинг сучасного стану залучення іноземних інвестицій у економіку України” у збірнику наукових праць “Економічні науки”, Вип.69, 2022 р. Вісника торговельно-економічного університету.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАЛУЧЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

1.1.Концептуальні основи іноземних інвестицій та їх роль у розвитку країни

Іноземні інвестиції відіграють важливу роль у розвитку національної економіки будь-якої країни світу, Україна в цьому випадку не є винятком. В Україні процес розміщення інвестицій не відбувається без участі держави, інвестиційне законодавство є адаптованим до стандартів ЄС та діють 50 міжнародних угод, предметом яких є захист та сприяння інвестиціям. На сьогодні, зважаючи на кризу, процес залучення іноземних інвестицій є дуже проблемним, а його актуальність зростає.

Вивченню теоретико-прикладних аспектів іноземного інвестування присвячені праці вчених: : І. Бондара, А. Бутнярова, Т. Беня, В. Геєця, М. Герасимчука, Б. Губського, А. Голікова, Я. Жаліла, Б. Кваснюка, І. Лукінова, О. Махмудова, О. Моліна, Б. Панасюка, А. Пересада, В. Сідорова, В. Федоренка, В. Худавердієва та інших.

Тенденції та вплив іноземних інвестицій на економіку України досліджується у працях В. Борщевського, Н. Вознесенської, Б. Губського, С. Захаріна, Д. Лук’яненка, Ю. Макогона, А. Омельченка, А. Пересади, О. Федоренка, А. Шакіна та інші.

Закордонними вченими, що вивчали зазначену проблематику були проблематики можна віднести Р. Барроу, Ч. Брауна, Дж. Бейлі, Л. Дж. Гітман, М. Джонка, Дж. М. Кейнса, Р. Нурксе, Е. Хансена, У. Шарпу та інші.

До основних теорій іноземного інвестування в економічній теорії належать:

1. Меркантилізм (Представники: Т.Мен, Дж, Ло) Впровадження основних постулатів теорії призвело до активізації світової торгівлі.

2. Теорія суспільного достатку (Представники: Дж. Гелбрайт; період:

початок XXI ст.; наслідки: прогресивний розвиток економіки та іноземного інвестування).

3. Кібернетична революція іноземного інвестування (Представники: Р.Тібольд; період: початок XXI ст; наслідки: автоматичні лінії іноземного інвестування).

4. Теорія промислового перевороту іноземного інвестування (Представники: П.Друкер; період: початок XXI ст., наслідки: створення новітніх технологій та формування активної промислової і інвестиційної політики держави).

5. Теорія послуг (Представники: К. Кларк, Період: початок XXI ст.; наслідки: інвестування в сферу послуг, диверсифікація сервісної діяльності стосовно іноземного інвестування, надання пільг для іноземного інвестування у послуги).

Україна в контексті глобальних змін та об'єктивної необхідності впровадження інноваційної моделі розвитку вимагає великих фінансових витрат для підвищення ефективності розширеного відтворення, структурних перетворень, отримання максимального прибутку тощо [35].

Вивчення концептуальних основ іноземного інвестування варто здійснювати відштовхуючись від чинного законодавства, зідно з яким під іноземними інвестиціями розуміють цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [13].

На сьогодні розвиток міжнародного бізнес-партнерства визначає іноземні інвестиції як один з головних кроків виходу країн із кризового стану, вдосконалення правого поля, передумова зростання фінансових та економічних показників, залучення новітніх технологій та забезпечення структурних змін у сфері національному господарства.

Іноземні інвестиції є основним типом довготермінових капіталовкладень і спричиняють розповсюдження динамічним змінам капіталу, трансформацію основних ресурсів та цінностей. Цінність у вигляді доходу або соціального ефекту.

Для визначення сутнісних характеристик іноземних інвестицій та їхньої ролі у функціонуванні підприємства доцільно зазначити їх класифікацію (табл. 1.1).

Іноземні інвестиції – це категорія платіжного балансу, що відображає рух валюти і не обов'язково стосується фізичних інвестицій, здійснених іноземними компаніями в економіку приймаючої країни, оскільки останні можуть фінансуватися з інших джерел – іноземних заощаджень (портфельних інвестицій та/або боргу) або на місцевий рівень. Отже, подібний поділ іноземних інвестицій залежно від факторів і стану впливу на підприємство дозволяє визначити роль іноземного інвестора та напрямки інвестування, оскільки портфельні інвестиції можуть мати більш короткостроковий та спекулятивний характер (спрямовані на отримання поточного прибутку), тоді як прямі іноземні інвестиції спрямовані на зростання. Цінність бізнесу, в який було інвестовано, має стратегічний характер.

У Законі України "Про режим іноземного інвестування" зазначено поділ іноземних інвестицій за видами та формами вкладення, зокрема: "Іноземні інвестиції можуть здійснюватися у вигляді:

– іноземної валюти, що визнається конвертованою НБУ;

– валюти України – відповідно до законодавства України; будь-якого рухомого і нерухомого майна та майнових прав; акцій, облігацій, інших цінних паперів, а також корпоративних прав (прав власності на частку 13 (пай) у статутному капіталі юридичної особи, створеної відповідно до законодавства України або законодавства інших країн), виражених у конвертованій валюті; грошових вимог та права на вимоги виконання договірних зобов'язань, які гарантовані першокласними банками і мають вартість у конвертованій валюті, підтверджену згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями;

– будь-яких прав інтелектуальної власності, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями, а також підтверджена

Таблиця 1.1

Класифікація іноземних інвестицій

Класифікаційна ознака	Види
За способом ведення господарської діяльності	–горизонтальні; –вертикальні; –конгломератні
за типом інвестованих активів	–часткова участь у підприємствах, що створюються спільно з українськими юридичними і фізичними особами, або шляхом придбання частки діючих підприємств; –створення нових підприємств, філій та інших відокремлених підрозділів іноземних юридичних осіб, що повністю належать нерезидентам, або повного придбання у власність діючих підприємств; – придбання нерухомого чи рухомого майна, незабороненого законами України, шляхом прямого одержання майна та майнових комплексів або у вигляді акцій, облігацій та інших цінних паперів; –купівля самостійно або за участю українських юридичних чи фізичних осіб прав на користування землею та використання природних ресурсів на території України; придбання інших майнових прав; –господарська діяльність на основі угод про розподіл продукції; у інших формах, які не заборонені національним законодавством
В залежності від ступеня контролю над підприємством	–прямі; –портфельні;
За формою власності	–державні; –приватні; –інвестиції міжнародних організацій; –інвестиції недержавних організацій; –змішані;
за величиною	–малі (до 10 тис. дол.); –середні (до 100 тис. дол.); –великі (від 100 тис. дол.).
За джерелом вкладення	–первинні інвестиції; –реінвестиції [61].
За метою інвестування	–досягнення фінансової мети; –досягнення підприємницької мети; –досягнення інших цілей, пов’язаних з отриманням соціального, економічного, технологічного чи будь-якого іншого результату [61]
За формою оформлення	–явні інвестиції; –приховані інвестиції; –реальний вивіз капіталу через цінні папери; –чорні інвестиції;
За масштабами залучення	–транснаціональні; –трансконтинентальні [45]
За ступенем повернення	–інвестиції, що гарантовано повертаються; –ризикові; –проблемні [6]

експертною оцінкою в Україні, включаючи легалізовані на території України авторські права, права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, ноу-хау тощо;

– прав на здійснення господарської діяльності, включаючи права на користування надрами та використання природних ресурсів, наданих відповідно до законодавства або договорів, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями;

– інших цінностей відповідно до законодавства України" [13].

Політика України щодо залучення іноземних інвестицій здійснюється Кабінетом Міністрів України та НБУ, а регулюється Верховною Радою України. Важливу роль в інвестиційному процесі відіграє Адміністрація Президента. Указами Президента України створена певна кількість інститутів влади, що корегують процес залучення іноземних інвестицій в Україну, а саме:

– Національне агентство України по реконструкції й розвитку – завданням якого є участь у формуванні державної політики при взаємодії з міжнародними фінансовими організаціями й закладами для залучення кредитів, грантів, міжнародної гуманітарної й технічної допомоги, іноземних інвестицій;

– Державний інвестиційно-клірингoвий комітет та Координаційна рада з питань інвестиційно-клірингового співробітництва розглядають питання, пов'язані з залученням фінансових і інвестиційних ресурсів в рамках інвестиційно-клірингових відносин;

– Палата незалежних експертів із питань інвестицій – є постійним діючим консультативно-дорадчим органом при Президентові України, метою якого є запобігання конфліктів між іноземними інвесторами й органами виконавчої влади;

– Консультативна рада з питань іноземних інвестицій в Україну – створена при Президентові для розробки і реалізації державної політики по

залученню й використанню іноземних інвестицій;

– Валютно-кредитна рада Кабінету Міністрів приймає рішення про надання державних гарантій при залученні іноземних кредитів тощо.

Всі іноземні інвестиції та економічне зростання мають на меті забезпечення довгострокової рівноваги, сприяють економічному зростанню та забезпечують залучення інвестиційних потоків. Але варто зазначити, що іноземні інвестиції помітно впливають на рівень економічного зростання. Варто зазначити, що існує односпрямований причинно-наслідковий зв'язок, що який переходить від економічного зростання до іноземних інвестицій, тобто збільшення потоків іноземних інвестицій не обов'язково призводить до більшого економічного зростання країни.

Узагальнення теоретико-методичного досвіду до сфери іноземного інвестування та класифікації інвестицій свідчить, що під іноземними інвестиціями можна розуміти довгострокові або короткострокові інвестиції, які здійснюються нерезидентом в економіку іншої країни у формі прямого або портфельного інвестування з метою отримання прибутку, розвитку бізнесу та відкриття нових або розширення існуючих виробництв, взяття стратегічного контролю над управлінням підприємствами з іноземними інвестиціями.

Іноземне інвестування відображає рух фінансового капіталу та стабілізацію бізнес-середовища за рахунок перетікання капіталу в галузі з високим рівнем дохідності або значним потенціалом розвитку.

Узагальнення теоретико-методологічного досвіду у сфері іноземного інвестування та класифікації інвестицій свідчить про можливість аналізу векторів іноземного інвестування в країні.

За свідченнями О. А. Задої, іноземні інвестиції відіграють для країни відіграють важливу роль у поточній та майбутній економічній ситуації.

А отже, країни можуть бути зацікавлені у включенні іноземних інвестицій як важливого детермінанта у свої стратегії зростання продуктивності. Багато країн світу досягли значних успіхів у ліквідації регуляторних бар'єрів для

іноземних інвестицій, але подальші реформи, спрямовані на більш конкретні галузеві сфери регулювання і можуть стати важливим кроком у очікуванні залучення іноземних інвестицій.

Залучення іноземного капіталу у вигляді інвестицій призводить структурних зрушень у економіці (рис. 1.1).

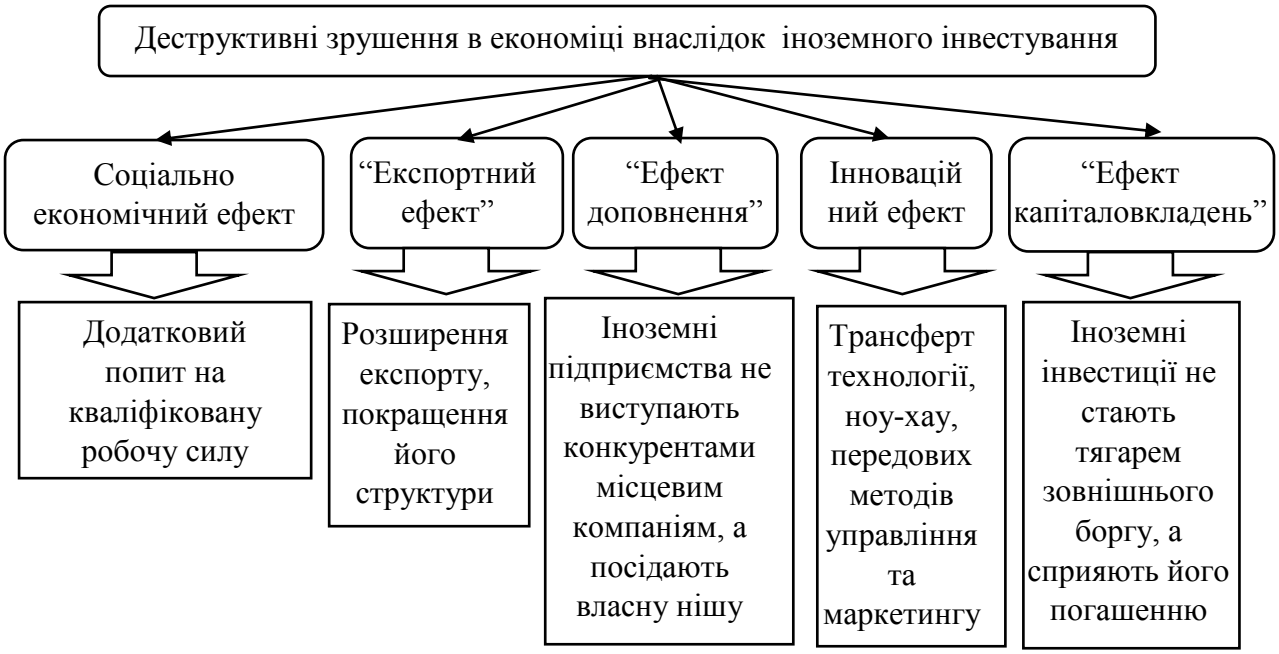

Рис. 1.1. Структурні зрушення національної економіки внаслідок іноземних інвестицій [56]

Ефективно використані в національній економіці іноземні інвестиції є найважливішим фактором прискорення темпів економічного зростання, призводять до оптимізації економічної структури, підвищення конкурентоспроможності продукції й країни в цілому, становлення нової інституціональної структури ринкової економіки тощо.

1.2. Методологічний інструментарій визначення потреби залучення та використання іноземних інвестицій

Іноземні інвестиції для країни відіграють важливу роль у поточній та майбутній економічній ситуації. З цієї причини країни можуть бути зацікавлені у включенні іноземних інвестицій як важливого фактора у свої стратегії продуктивності та зростання. Багато країн у всьому світі досягли значних успіхів у усуненні ключових регуляторних бар'єрів для іноземних інвестицій, але подальші реформи, спрямовані на більш конкретні галузеві сфери регулювання, можуть стати важливим кроком вперед у залученні іноземних інвестицій [12].

Іноземні інвестиції є як каталізатором економічного розвитку країн із різним видом зростання. Основними наслідками іноземних інвестицій можна вважати створення робочих місць та капіталу і дифузію та трансфер технологій, що впливають на людський капітал країн, що приймають інвестиції [39].

Вивчення переліку проблем та позитивних ефектів від вкладення іноземних інвестицій варто зазначити, що незважаючи на проблематику, ефекти забезпечать зростання економічних систем (рис. 1.2).

Метою визначення потреби в іноземних інвестиціях є пошук та використання економічного механізму для збалансування норми прибутку, рівня ризику, визначення стимулів та гарантій для їх залучення у процес розвитку експортного потенціалу, А отже забезпечення бажаного кінцевого результату інвестування – підвищення ефективності функціонування національної економіки через упровадження сучасних технологій і методів управління.

Загалом можна стверджувати, що, залежно від специфіки сектору, в якому розміщені іноземні інвестиції та експортні показники приймаючої економіки іноземні інвестиції можуть вплинути на приймаючу країну двома способами:

1. Збільшать обсяг експорту;

Рис. 1.2. Проблеми та цілі іноземного інвестування приймаючої країни [57; 14]

2. Забезпечать використання вітчизняними компаніями зовнішніх ефектів, створених іноземними компаніями [19].

Механізм регулювання та залучення іноземних інвестицій є сукупністю дій та інструментів, спрямованих не тільки на стимулювання надходження їх в країну, а й на оптимізацію цього процесу – організацію структури, форм і напрямків іноземних інвестицій відповідно до потреби та стратегічні інтереси приймаючої країни. До агрегованого механізму залучення іноземних інвестицій належать наступні складові:

1. Інституційно-правовий, що забезпечує реалізацію процесу іноземного капіталовкладень в межах правого поля.

2. Грошово-кредитний – передбачає створення можливостей зміни форм капіталу;

3. Бюджетно-податковий – розглядає переваги, можливості та недоліки залучення іноземних інвестицій через призму аналізу бюджетних

надходжень.

4. Територіально-організаційний – через виокремлення зон пріоритетного та сприятливого інвестиційного клімату [33].

На процес визначення потреби у іноземних інвестиціях впливають:

– умови здійснення іноземних інвестиціях;

– пріоритетні сфери для вкладення іноземних інвестицій;

– системи пільг та інших преференцій для іноземних інвесторів;

– сукупність гарантій для захисту прав іноземних інвесторів тощо [1].

До вторгнення росії пакет переваг для “залучення інвестора” враховував наявність відносно недорогої кваліфікованої робочої сили, освічені кадри, чудова інфраструктура, можливість отримання високого інвестиційного доходу на вкладений долар через політичні ризики, що призводять до недооціненості активів, зручну логістику тощо.

До перешкод: недосконаліть правоохоронної і судової системи, високу бюрократію процесів надання дозволів, корупцію, обмеженість та закритість окремих галузей для іноземного інвестора. 24 лютого доєднався значний ризик пов’язаний із воєнними діями який провокує знищення чи захоплення активів, логістичні перепони, проблеми з інфраструктурою, форс-мажорні обставини, неможливість залучення іноземних позик та страхування та інші [49].

Основною умовою залучення прямих іноземних інвестицій є наявність якісної та конкурентоспроможної сфери їх вкладення. Важливою діяльністю із залучення інвестицій є забезпечення потенційних інвесторів інформації про інвестиційні можливості територій та галузей. Наступним етапом після того як інвестор висловив зацікавленість у певному об’єкті є надання йому якісного обслуговування та повного супроводу для зростання ймовірності прийняття позитивного рішення щодо капіталовкладення [49].

На методологічну основу визначення потреби у іноземних інвестиціях впливають як стратегія інвестора так інвестиційний клімат приймаючої країни. Стратегія інвестора щодо здійснення капіталовкладення у іншу країну визначається наступними етапами:

1. Стратегічна оцінка вимог до проекту та до географічного охоплення: визначення цілей, бізнес-вимог, оцінка інвестиційної привабливості тощо.

2. Аналіз та порівняння потенційних об’єктів – збирання та обробка даних, аналіз стимулів та чутливості до змін.

3. Порівняння витрат (використання методу “до та після проєкту”, складання моделі виробничих витрат).

4. Виїзди на об’єкти.

5. Аналіз питань нерухомості.

Якщо інвестор прийняв попереднє рішення щодо інвестування на певній території, то органи влади несуть відповідальність за супровід процесу інвестування (регулювання питань земельних ділянок та іншої нерухомості, отримання множини дозволів).

Інвестиційний клімат приймаючої країни для прийняття позитивного рішення іноземним інвестором має характеризуватися стабільністю та надійністю національної грошово-кредитної системи, адаптивністю та стійкістю системи оподаткування, наявністю система підтримки діяльності підприємств, державною підтримкою малого та середнього бізнесу, захистом р інтелектуальної власності тощо.

До методів залучення іноземних інвестицій належать:

1. Економічні методи, що діють за сприянням фінансово-економічних важелів управління, реалізуються під час втілення інвестиційних проєктів та програм.

2. Інституційні методи мають на меті стимулювання інвестиційної діяльності національної економіки та залучають зовнішні грошові потоки, з метою формування ефективної стратегії управління інвестиційною діяльністю [22].

Основним суб’єктом, від якого залежить привабливе інвестиційне середовище є держава, що визначає форми, механізми та методи залучення іноземних інвестицій. Для розробки моделі реалізації інвестиційної політики економічного зростання, вигідної для обох сторін, необхідно застосувати

загальноприйняті елементи, які дозволять вкладати інвестиції. Принципи реалізації політики залучення іноземних інвестицій становлять основу для визначення потреби у них (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Принципи реалізації іноземного інвестування в Україні

Принципи	Зміст
Науковість інвестиційної діяльності	Формування напрямів ефективного використання інвестиційного потенціалу як всередині, так і поза межами держави
Системність інвестиційної діяльності	Наявність “прямих” та “зворотних” взаємозв’язків між елементами інвестиційної системи елементами
Принцип взаємовигідності інвестиційної діяльності	країна, яка долучила інвестиції, отримує економічні вигоди у вигляді податку на прибуток та утримань із заробітної плати робітників, які працюють на цих підприємствах, компаніях

Механізм залучення іноземних інвестицій варто розглядати як сукупність методів, форм і важелів управління ефективним використанням інвестиційного потенціалу, що спрямовані на активізацію інвестиційної діяльності як у регіоні, так і на національному рівні, тобто раціональне використання наявних ресурсів. В свою чергу науково-освітній, кадровий, інноваційний потенціал забезпечують економічну, соціальну та екологічну ефективність інвестиційних процесів. При цьому варто зробити висновок, що проблема залучення інвестицій в Україну пояснюється такими передумовами, як низький рівень мотивації до інвестування, відносно невеликий пул залучених інвесторів і значним негативним фактором є воєнні дії на території держави.

Зазначені детермінанти призводять до несприятливого інвестиційного клімату в країні, повільної реалізації економічних реформ, високих податкових ставок, системної зміни законодавства. Усі ці детермінанти перешкодами у залученні інвестицій, реалізації стратегічних, проміжних та поточних цілей інвестиційної Стратегії України [47].

В цілому, для реалізації ефективного інвестиційного процесу за участю іноземних інвестицій потрібно дотримуватися наступних 3 вимог:

1. Створення інвестиційного проєкту, який включає в себе історичні дані за мінімум три роки діяльності бізнесу та прогнозну фінансову модель зростання вартості бізнесу на майбутні п’ять років.

2. Створення швидкісних та якісних комунікацій. В Україні низька культура бізнес-комунікацій: іноді відповіді на лист або дзвінок можна чекати місяцями.

Багато українських компаній не розуміють, що інвестор не готовий чекати два місяці, поки компанія заповнить його заявку на фінансування на один аркуш або відправить свою фінансову звітність англійською мовою за три роки

Список документів, які вимагають 99% інвесторів, зводиться до трьох пунктів:

– Інвестиційний меморандум і його стислий зміст, де мусить бути інформація про діяльність компанії за три роки, опис ринку, резюме ключової команди, інвестиційний проект, організаційна та юридична структури, фінансовий прогноз на п’ять років з обрахунком окупності проекту.

– Фінансова модель у форматі Excel з усіма вихідними даними і формулами.

– Хмарний дата рум з оригіналами юридичних і фінансових документів компанії, включаючи ліцензії, дозволи, патенти.

3. Формування кваліфікованої команди для роботи з інвесторами [41].

Щодо способів залучення іноземного капіталу, то окрім традиційних (акціонування, боргове фінансування, кредитування, оренда тощо), з’явилися нові: франчайзинг, лізинг, форфейтинг, венчурне фінансування, селенг тощо. Кожен із способів іноземного інвестування відображає можливості задоволення потреб у капіталі як на макро так і на мікрорівнях.

1.3. Основи міжнародного досвіду залучення та використання іноземних інвестицій

Партнерські стосунки між підприємством та іноземним інвестором доречно розглядати як додатковий ресурс конкурентоздатності і отримання прибутку, що може створювати цінність для обох сторін залежно від рівня їх розвитку організаційних можливостей щодо управління ресурсами взаємовідносин.

Досліджували площину міжнародного досвіду залучення та результативності іноземних інвестицій наступні вітчизняні та іноземні вчені І. Грахам, П. Кругман, Л. Абишли, О. Іванов, Й. Ванг, Дж. Х. Джексон, В. Дж. Дейві, Е. О. Сайкс, П. В. Трунін, В. І. Сидоров, С. Гасим, Н. С. Гайдей, В. І. Русакович та інші.

Формування відносин між підприємствами приймаючої країни та іноземними інвесторами варто розглядати як з позиції національного досвіду так і з позиції можливості адаптації міжнародного досвіду залучення іноземних інвестицій однозначно зважаючи на економічні політичні та культурні особливості об’єктів порівняння.

Прямі іноземні інвестиції все більше включають набори взаємопов’язаних бізнес-рішень, прийнятих транснаціональними компаніями у відповідь на зміни глобальних та регіональних конкурентних, стратегічних міркувань та факторних умов [18].

Найбільш популярними моделями залучення іноземних інвестицій є: американська, азійська, європейська та арабська. Доцільно розглянути кожну із них в аспекті використовуваного інструментарію та очікуваних результатів (табл. 1.3).

Інвестиційна політика, яку сьогодні формують розвинені країни світу, – це політика нового покоління: більш гнучка, інтерактивна, інклюзивна, інтегрована з іншими сферами економічної політики, що дозволяє вирішувати широке коло питань. Її особливостями є:

Таблиця 1.3

Особливості міжнародного досвіду іноземного інвестування

Моделі інвестиційної політики	Особливості	Результати
1.	2.	3.
Американська модель	– активне використання податкових інструментів для регулювання інвестиційних процесів; – стабілізацію за допомогою ринкових інструментів цін та відсоткових ставок; – розвинутий фондовий ринок, що розподіляється між приватними інвесторами; – обмеження, пов'язані з придбанням активів іноземними особами у таких галузях, як комерційна авіація, телекомунікації, паливно-енергетичний комплекс, комерційне рибальство, морське судноплавство, банківський сектор, початкове придбання державних цінних паперів, володіння нерухомим майном у певних штатах;	– значний фінансовий дисбаланс (сальдо поточного рахунку США досягло історичного мінімуму – 6% від ВВП). – В економіку США інвестують понад 100 країн світу, однак лідируючі позиції належать міжнародним інвестиціям з невеликої групи розвинутих країн; – Іноземні інвестиції надходять у всі галузі економіки та у всі штати.
Азійська модель	– помірний рівень податкового тягаря (не перевищує 30%); – висока частка прямих та низька непрямих податкових надходжень; – найвища серед розвинених країн частка прибуткових податків (яка становить 50%); – стабільний високий рівень податків на прибуток корпорацій (який становить 40%); – помітна роль податкових пільг у підвищенні ефективності економіки та досягненні цілей економічної політики; низький рівень ПДВ для іноземних інвесторів – 3%; – високий рівень податків на власність (15,8%); централізований збір податків. – державна політика залучення інвестицій ґрунтується на тісному взаємозв'язку між державою та приватними інвесторами; – введення обмежень для іноземних інвестицій (у сфері виробництва озброєнь і військової техніки, авіаційної промисловості, виробництва хімічних речовин подвійного призначення, космічних досліджень, атомної енергетики та ін.);	– значні податкові пільги, що надаються міжнародним виробничим підприємствам, з одного боку, сприяють підвищенню конкурентоспроможності національних виробників в умовах посилення конкуренції на світовому ринку, з іншого – стимулюють заощадження та інвестиції. – значний рівень податкових надходжень – зменшення фінансових дисбалансів – зміцнення національної валюти сприяє зниженню профіциту сальдо торгового балансу, підвищуючи вартість експорту та зниження попиту на нього за кордоном

Продовження табл. 1.3

1.	2.	3.
	– вимога отримання спеціального дозволу (ліцензії) відповідного міністерства на ведення бізнесу в таких галузях, як банківська справа, страхування, операції з цінними паперами, комунальне господарство (газо- і електропостачання); – наявність спеціальних обмежень; – функціонування служби врегулювання торговельних та інвестиційних претензій допущення іноземного капіталу в галузі так званої "третьої сфери" економіки (а саме роздрібну торгівлю, нерухомість (довгострокову оренду земельних ділянок під забудову, транспортні, страхові, консультаційні, фінансові послуги, туризм тощо) КНР).	
Європейська модель	– Гармонізація національних податкових систем європейських країн (встановлення спільних принципів, форм та методів податкового контролю); – відсутність спеціальних актів про іноземні інвестиції (Німеччина). – діє національний режим і передбачена низка вимог: необхідно придбати ліцензію на торгівлю, зареєструвати юридичну особу в комерційному регістрі місцевого суду, подавати звіти в Центральний банк, а також зі сплати податків, стосовно працівників (Німеччина) – обмежень на діяльність компаній з іноземними інвестиціями в добувній промисловості, на авіаційному та морському транспорті, в банківській і страховій справі, в торгівлі нерухомістю (Німеччина). – Прямі іноземні інвестиції допускаються на основі індивідуального дозволу Банку Великобританії відповідно до закону про валютний контроль (Виликобританія); – іноземним інвесторам заборонено здійснювати діяльність у галузях, в яких функціонують державні підприємства-монополісти (наприклад, в енергетиці), галузях, при вкладенні капіталу в які іноземні інвестори можуть завдати шкоди громадському порядку, здоров'ю та безпеці, а також галузі у сфері оборони (Франція);	– покращення економічних показників країн ЄС, а саме зниження рівня безробіття, зростання валового внутрішнього продукту, збільшення податкових надходжень у бюджет європейських країн. – внутрішні диспропорції та дисбаланси серед окремих регіонів, що посилює фінансову крихкість економічної системи співтовариства.

Продовження табл. 1.3

1.	2.	3.
	– Податкові пільги мають форму податкових канікул, звільнення від сплати місцевих податків, прискореної амортизації, а також звільнення від сплати митних платежів у вільних торгових зонах (Франція) [25]	
Модель арабських країн	– поступове усунення домінуючої ролі держави в національній економіці та перерозподіл її ролі з приватним сектором на користь істотного зростання останнього; – відповідно до шаріату співпраця підприємств із банками відбувається на умовах обов'язкового виконання деяких основних принципів [13]: заборона на існування позикового проценту (ріба); розподіл ризику між банками та їх клієнтами; гроші як "потенційний" капітал; заборона спекулятивної поведінки; жорстка дисципліна виконання договорів; заборона деяких видів діяльності. – Ініціативи: послаблення у системі оподаткування, боротьба з корупцією, поліпшення роботи судової системи, орієнтованість на європейські стандарти прозорості ведення бізнесу і захисту капіталу, підписання угод про вільну торгівлю, про інвестування, про уникнення подвійного оподатковування, розроблення інвестиційних карт, заохочення проведення заходів, спрямованих на залучення прямих іноземних інвестицій [15]. – створення і розвиток "вільних економічних зон", "фінансових центрів", реалізовано цілу низку масштабних інвестиційних проектів.	– ісламським банкам (а також традиційним банкам під час надання ісламських фінансових послуг) забороняється інвестування або ведення діяльності: щодо виробництва або збуту алкогольної продукції, свинини для споживання людьми, вогнепальної зброї; щодо деяких елементів розваги – перехід до довгострокового інвестиційного планування, а також полегшенні доступу приватного сектору до таких інвестицій.

– Масштабне оцифрування, яке перетворило персональні дані та компанії, які ними володіють, на активи національної безпеки;

– Технологічний розвиток, взаємозалежність і порушення глобальної економічної рівноваги, які створили нові залежності, ризики та інтереси, що призвело до розширення категорії "чутливих" активів;

– Поширення загроз, пов'язаних з неконтрольованим постачанням

передових військових технологій.

Основною ідеєю, яку можна виділити після вивчення міжнародного досвіду є збереження балансу між національними інтересами та отриманням вигід від іноземного інвестування. Інтереси приймаючої країни визначаються:

– зростанням дохідної частини державного бюджету;

– зростання сальдо платіжного балансу;

– захист та підтримка конкурентоспроможності національного виробництва;

– розвиток експортоорієнтованого виробництва та спрямованого на імпортозаміщення;

– трансфер технологій, розвиток наукоємних галузей та високотехнологічного виробництва;

– збереження контролю за діяльністю підприємств стратегічного значення;

– підтримка належного соціального забезпечення населення.

На противагу національним інтересам приймаючої країни, іноземні інвестори очікують для здійснення своїх капіталовкладень отримання податкових пільг та фінансової підтримки з бюджету приймаючої країни, здійснення вільної конвертації та вивозу прибутку, наявність можливості використання та експлуатації у необмеженій кількості природних ресурсів приймаючої країни; збереження контролю над здійсненими інвестиціями та отриманими прибутками, залучення на підприємства працівників з материнської компанії.

Для формування балансу та усунення більшої частини суперечностей доцільно використовувати переговорний процес. Але зазвичай усунення усіх суперечностей не є можливим тому обидві сторони процесу обирають найпріоритетніші для себе сторони та знаходять компроміс (рис.1.3).

На сьогодні все більша кількість країн ухвалює законодавство або переглядає угоди із залучення іноземних інвестицій з позиції забезпечення

Рис. 1.3. Суперечності іноземного інвестора і приймаючої країни

національної безпеки, відображаючи все критичніше ставлення до іноземних інвестицій.

Для прийняття рішення про доцільність іноземних капіталовкладень важливими також є показники:

– комерційної ефективності (фінансові наслідки реалізації інвестицій);

– бюджетної ефективності (наслідки для державного, регіонального, місцевого бюджетів);

– економічної ефективності (результати, пов'язані з реалізацією проекту, які виходять за межі прямих фінансових інтересів учасників інвестиційного проекту) [38].

Спільним для усіх зарубіжних інвестиційних моделей поведінки є захист національних інтересів, що реалізується через:

– повну або часткову заборону на залучення іноземних інвестицій в окремі "чутливі" сектори (найбільш передбачуваний інструмент для

іноземних інвесторів);

– підтримку державних монополій у “чутливих” секторах (держава бере участь у перевірці запланованих придбань акцій окремих підприємств);

– перевірку інвестицій у технології, які мають високу економічну цінність, незалежно від сектора економіки;

– залучення прямих іноземних інвестицій на певних умовах (вимога мінімальної частки капіталу / складу наглядової ради);

– перегляд частки прямих іноземних інвестицій в окремих / усіх секторах національного господарства [59].

Секторами економіки, які найчастіше підпадають під обмеження чи заборону залучення ПІІ, є сектор безпеки та оборони, енергетики та критичної інфраструктури до якої належать підприємства, що працюють у сфері постачання електроенергії, газу та води, переробки нафти та зберігання сирої нафти, термінали для імпорту чи експорту скрапленого природного газу. Сферою, де існує найменша кількість обмежень на залучення іноземного капіталу є переробна промисловість: понад 95 % економік дозволяють повне володіння іноземним інвестором виробничими потужностями.

Доцільно зауважити, що міжнародна співпраця щодо інвестиційної політики, пов’язаної з національною безпекою, сьогодні перебуває у стадії формування. Деякі країни та учасники інвестиційного процесу навіть припускають, що така політика може не захистити країну, а лише погіршити її привабливість та знизити відкритість до прийняття іноземного капіталу.

Висновки до 1 розділу

В процесі дослідження теоретико-методологічних основ залучення та використання іноземних інвестицій у напрямі вивчення їх змісту та класифікації, методологій формування потреби у залученні іноземних капіталовкладень, міжнародного досвіду реалізації інвестиційної політики доцільно зробити наступні висновки:

1. Іноземні інвестиції є невідємною частиною економічного зростання національних економік. В Україні процес іноземного інвестування регулюється Законом України “Про режим іноземного інвестування”. Розширена класифікація іноземних інвестицій враховує їх поділ за об’єктами та суб’єктами вкладення, сферами та видами.

2. Методичні основи формування потреби у іноземних інвестиціях визначаються врахуванням механізму та способів їх реалізації. Визначення потреби у іноземних інвестиціях варто здійснювати враховуючи цілі та проблеми реалізації інвестиційного процесу як інвестора так і приймаючої країни. Основу процесу іноземного інвестування становлять принципи залучення іноземних інвестицій, які визначають науковість та системність інвестиційної діяльності.

3. В процесі аналізу зарубіжних моделей інвестування визначено, що найбільш використовуваними є американська, азійська, європейська та арабська моделі. Кожна із моделей передбачає надання іноземному інвесторові податкових преференцій, державний контроль за діяльність іноземного інвестора та обмеження іноземних інвестицій у стратегічні галузі народного господарства.

4. Для досягнення балансу у суперечності інтересів іноземного інвестора та приймаючої країни варто виявляти пріоритети та базові обмеження у процесі здійснення іноземного інвестування. В процесі здійснення протекціоністської політики держава ставить перед собою цілі збереження національної безпеки, усунення залежності від іноземного інвестора, заангажованості ЗМІ тощо.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

2.1. Сучасний стан залучення іноземних інвестицій у економіку України

Залучення довгострокових іноземних інвестицій, а також активізація їх “просування” майже всі роки незалежності України були одними із пріоритетних завдань економічної політики, які були окреслені у Стратегіях інноваційного та інвестиційного розвитку. Національне законодавство в сфері регулюванні іноземних інвестицій декларує захист та сприяння іноземним інвестиціям, встановивши державні гарантії захисту іноземних інвестицій, звільнення іноземних інвесторів від сплати ввізного мита на товари, що ввозяться на митну територію України [1]. На сьогодні інвестиційний клімат в Україні, на жаль, не сприяє зростанню обсягів іноземних інвестицій у національну економіку [2].

Однозначно, що на процес прямого іноземного капіталовкладення в Україні впливають багато факторів, що формують ймовірність одержання позитивних економічних та соціальних ефектів: великий і місткий ринок споживчих та промислових товарів, сприятливе для розгортання інвестиційного середовища географічне положення країни, відносно дешева і водночас кваліфікована робоча сила та інтелектуальний і науковий потенціал.

Аналіз векторів іноземного інвестування в країну дозволив отримати можливість здійснити статистичний аналіз масштабів та структури іноземного інвестування в економіку України в довоєнний період. Показники прямих та портфельних іноземних інвестицій в Україні в 2017-2021 рр. наведено в табл. 2.1.

Показники прямих та портфельних іноземних інвестицій в Україні в 2017-2021 рр. вказують на незадовільний стан інвестиційного клімату в країні, оскільки прямі іноземні інвестиції за сальдо зменшилися на 6805 млн.

Таблиця 2.1

Показники прямих та портфельних іноземних інвестицій в Україні в 2017-2021 рр., млн. дол. США

Показники	2017	2018	2019	2020	2021
Прямі іноземні інвестиції в Україну (сальдо)	-3446	-4859	-5175	58	-6747
Абсолютний приріст, млн. дол. США	-	-1413	-316	5233	-6805
Відносний приріст, %		-41	-6,5	101,1	-117
Портфельні іноземні інвестиції в Україну (сальдо)	-1800	-2080	-5134	829	-1024
Абсолютний приріст, млн. дол. США	-	-280	-3054	-4305	-1829
Відносний приріст, %	-	**-15,5**	**-46**	**+83**	**-120**

дол. США порівняно з минулим роком (рис. 2.1).

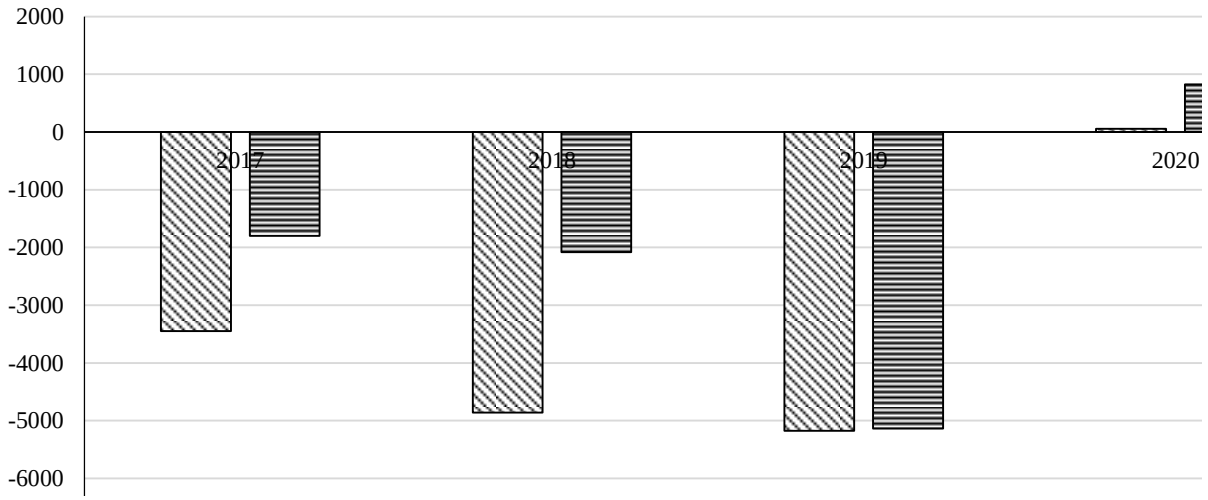

Рис 2.1. Динаміка сальдо прямих та портфельних іноземних інвестицій в Україні в 2017-2021 рр., млн. дол. США [23]

Сальдо прямих та портфельних іноземних інвестицій в Україні в 2017-2021 рр. показує, що відтік інвестицій з країни був стабільним, тобто очікування інвесторів були негативними, лише в 2020 р. сальдо було позитивним, що свідчило про позитивні зрушення. Основу негативної тенденції відтоку іноземних інвестицій складали портфельні іноземні інвестиції, що вказує на слабкий рівень довіри інвесторів до стабільності

кон'юнктури бізнесу в Україні.

Але за показниками, що відображають ступінь інтегрованості країни у світову економіку, рівень розвитку її зовнішньоекономічних зв'язків, прагнення до створення відкритої, експортоорієнтованої моделі економіки Україна є значною ніж більшість країн трансформаційної економіки.

Зважаючи на загальні тенденції економічного розвитку варто зазначити що процес іноземного інвестування в Україні має свої певні особливості (рис. 2.2).

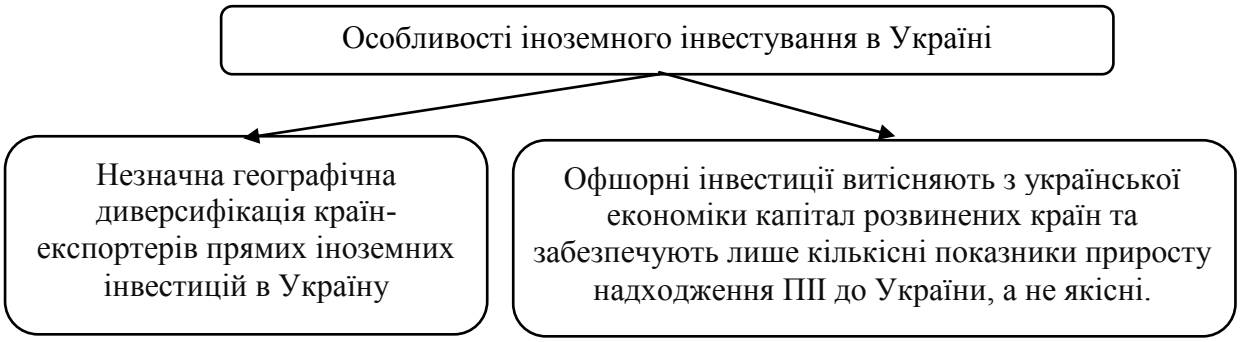

Рис. 2.2. Характерні особливості іноземного інвестування в Україні

Джерело: сформовано на основі [1]

Пік надходжень прямих іноземних інвестицій припав на 2014 та 2019 р. і становив відповідно 53704 та 51583,8 млн. дол. США, спад прийшовся на 2015 р. – 36356 млн. дол. США [3]. Таку тенденцію варто розглядати у тандемі із динамікою індексу інфляції, що набув найбільшого значення у 2015 році. Така ситуація зумовила погіршення інвестиційного клімату у країні (рис. 2.3).

Впродовж 2010-2021 років обсяги прямих іноземних інвестицій в яких кінцевим контролюючим інвестором є резидент (round tripping) оцінено у 11.1 млрд дол США, що становить 25.5 % від припливу прямих іноземних інвестицій в Україну (43.6 млрд дол. США). Найбільші обсяги round tripping інвестування спостерігались впродовж 2010- 2013 років – в середньому на рівні 32.7% від загального обсягу. 89% таких інвестицій було спрямовано до підприємств реального сектору [5].

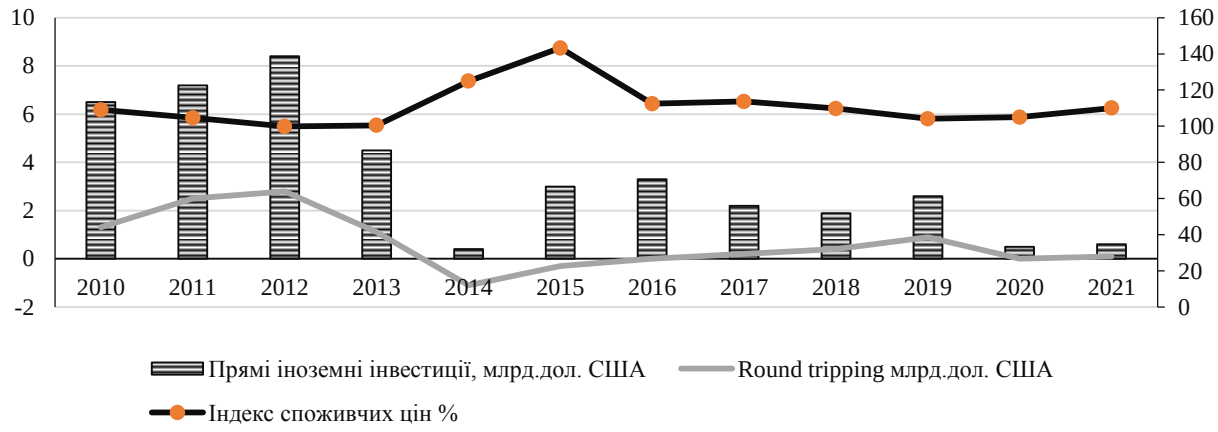

Рис. 2.3. Динаміка обсягу прямих іноземних інвестицій та індексу споживчих цін в Україні у 2010-2021 рр.

Джерело: сформовано на основі [4]

У 2021 році відбулося зростання на 6686 млн. дол США, порівняно із минулим роком. На сьогодні притік іноземних інвестицій призупинився, що зумовлено російською воєнною агресією, а як наслідок кризою національної економіки. За даними НБУ, наприкінці 2021 року прямі іноземні інвестиції в Україну перевищили 62 млрд дол. або близько 1,5 тис. дол. на особу. За III квартали 2021 – рекордний рівень прямих іноземних інвестицій за останні роки – сальдо прямих іноземних інвестицій склало $ 4,8 млрд.

Для порівняння, за весь 2017 рік було $3,7 млрд, а за весь 2018 – $4,5 млрд. Значна частина інвестицій, яка зараз надходить – це реінвестиції.

Тобто, за підсумками трьох кварталів різниця між інвестиціями, що спрямовані в Україну нерезидентами (майже $5,5 млрд) та інвестиціями, зробленими українськими резидентами за кордон ($0,6 млрд), склала $4,8 млрд [6]

Аналіз динаміки іноземного інвестування у 2021 період свідчить про нерівномірність обсягів іноземного інвестування у регіональному аспекті, зважаючи на галузеву структуру, привабливість бізнес-проектів та внутрішні капіталовкладення (рис. 2.4).

Якщо аналізувати діяльність та джерела залучення інвестицій у

державну монополію ПАТ “Українська залізниця”, то варто зауважити, що за останні 3 роки Укрзалізниця суттєво погіршила свою платоспроможність та збільшила залежність від кредиторів. Надходження коштів на рахунки Укрзалізниці знизилося, що призвело до суттєвого зменшення витрат на закупівлю запасних частин та комплектувальних, ремонт інфраструктури та рухомого складу, зниження зарплати робітникам компанії. Аналіз стану та складу її основних та оборотних фондів дає можливість стверджувати про високий рівень морального та фізичного зношення основних засобів (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Інформація про основні засоби ПАТ “Укрзалізниця” у 2021 році

Найменування основних засобів	Основні засоби			
	на 1 січня 2021 року		На 31 грудня 2021року	
	Сума, тис. грн.	Частка, %	Сума, тис. грн.	Частка, %
Земельні ділянки	45 681 871	19,22	45 686 886	19,48
Будівлі, споруди та інфраструктура	51 494 402	21,66	49 799 395	21,23
Земельне полотно та верхня будова колія	78 939 086	33,21	77 175 619	32,90
Локомативи	17 145 877	7,21	19 345 693	8,25
Вагони	26 188 996	11,02	25 236 197	10,76
Машини, обладнання, інструменти та інші основні засоби	9 567 301	4,02	9 442 709	4,03
Транспортні засоби	1 562 453	0,66	1 534 218	0,65
Незавершене будівництво та невстановлене обладнання	7 121 243	3	6 334 442	2,70
Всього	237 701 229	100	234 555 159	100

Результати оцінювання ефективності використання основних та оборотних засобів ПАТ “Укрзалізниця” наведені в табл. 2.3.

Отже, аналізуючи дані табл. 2.3, можна зробити наступні висновки: підприємство має критично низькі значення коефіцієнту зносу у 2017-2019 рр., але позитивна динаміка все ж таки спостерігається. Тобто, підприємство не приділяє належної уваги до оновлення та модернізації

Таблиця 2.3

Показники використання основних та оборотних засобів ПАТ "Укрзалізниця" за 2017-2021 роки

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	Відхилення 2021 р. до 2020 р.	
						Абсолютне, тис. грн	Відносне, %
Фондомісткість	1,89	3,52	3,86	4,21	4,31	0,10	2,38
Фондоозброєність	382,7	443,39	505,2	522,34	530,99	8,65	1,66
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,08	0,7	0,6	0,68	0,72	0,04	5,88
Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,01	0,01	0,02	0,68	0,83	0,01	25,00
Коефіцієнт вибуття основних засобів	0,0002	0,00001	0,00003	0,0002	0,0015	0,00	650,00
Фондовіддача	0,54	0,28	0,26	0,21	0,2	-0,01	-4,76
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,56	0,20	0,42	0,86	1,24	0,38	44,19
Абсолютна сума прибутку на одну гривню основних засобів	-0,05	-0,01	0,0003	0,0004	0,00047	0,00	17,50

основних засобів. Підтвердженням цього виступає коефіцієнт оновлення, який визначає інтенсивність капітальних інвестицій і знаходиться на критичному рівні. Для покращення свого матеріально-технічного стану підприємству необхідно щорічно здійснювати інвестиції в оновлення більшої частини його основних засобів шляхом купівлі основних засобів, модернізації та реконструкції.

Здебільшого запчастини та комплектувальні закуповуються з відстрочками платежів на 30-45 банківських днів і фактично постачальники кредитують Укрзалізницю в цей період.

У розпорядженні Укрзалізниці залишився єдиний рятівний фінансовий інструмент, який щомісяця використовується – це отримання кредитів.

Тут важливо зазначити, що у 2017-2018 роках на рахунках Укрзалізниці були власні кошти обсягом 5-7 млрд грн і жодних проблем із виплатою заробітної плати, розрахунків з контрагентами та поверненням раніше взятих кредитів не виникало.

Низький рівень грошових коштів на рахунках Укрзалізниці та нестабільний фінансовий стан уже призвели до погіршення кредитного рейтингу до рівня “CCC” – високий кредитний ризик неповернення коштів кредитору. Водночас за деякими кредитними угодами Укрзалізниця не змогла виконувати підписані умови договорів (повернення тіла кредиту) та допустила дефолт.

Починаючи з 2020 року Укрзалізниця перебуває у стані “жорсткої економії” витрат, що вже призвело до браку запчастин і комплектувальних у локомотивних та вагонних депо, запчастин і комплектувальних для ремонту колії та електромережі, доведення до критичного стану інфраструктури та рухомого складу, виплати заробітної плати залізничникам нижчої за середню по Україні.

Разом із цим тривають судові процеси на великі суми заборгованостей Укрзалізниці за кредитними договорами, імовірність програшу за якими дуже велика, а перемовин щодо реструктуризації цих заборгованостей не проводиться. Такий підхід уже призвів до арешту рахунків Укрзалізниці та в подальшому призведе до примусового списання таких грошових коштів з рахунків, що створить значні ризики для стабільної роботи Укрзалізниці.

Економіка підприємства, яка ефективно працює, має забезпечувати достатній рівень доходів для покриття операційних витрат, витрат на оновлення та розвиток підприємства, забезпечувати отримання прибутку та досягнення мети створення підприємства.

За даними фінансової звітності, Укрзалізниця у 2012 та 2013 роках мала невеликий чистий прибуток. Упродовж 2014-2016 років компанія зазнала величезних збитків. У 2017-2019 роках Укрзалізниця в період стабілізації економічної ситуації в країні отримала незначні прибутки. І за

2020 рік компанія знову має величезний збиток у розмірі -11,9 млрд грн.

Кожного окремо взятого року діяли різні чинники впливу та була різна економічна ситуація в країні, що впливало на кінцеві результати діяльності Укрзалізниці. Водночас суттєвий вплив на чистий фінансовий результат Укрзалізниці справляє курс гривні відносно іноземних валют, оскільки більшість кредитних зобов'язань компанії в іноземній валюті.

Свої доходи Укрзалізниця отримує від надання послуг перевезення вантажів і пасажирів, надання пов'язаних із перевезеннями послуг та від реалізації інших послуг, робіт і товарів.

Наразі рівень доходів Укрзалізниці не покриває операційні витрати, витрати на оновлення та розвиток компанії, отримання хоча б мінімального прибутку. Порушення балансу доходів і витрат уже призвело до критичного технічного та фінансового стану Укрзалізниці.

У 2020 році, за даними фінансової звітності Укрзалізниці, уперше за останні роки від перевезення вантажів і пасажирів отримала збиток, що посилило кризу в компанії. У 2017 році Укрзалізниця від своєї основної діяльності (перевезення вантажів і пасажирів) отримала прибуток у розмірі 4,1 млрд грн, у 2018 році – 4,3 млрд грн, а у 2019 році – прибуток зріс до 6,6 млрд грн. У 2020 році компанія в нових економічних реаліях та в умовах економічної кризи не змогла переорієнтуватися та зазнала збитки від перевезення вантажів і пасажирів у розмірі -1,8 млрд грн. Загальний же чистий збиток компанії у 2020 році зафіксовано на рівні 11,9 млрд грн.

Уже 9 років поспіль триває падіння обсягів перевезень вантажів Укрзалізницею. А понад 80% доходів компанія отримує саме від вантажних перевезень. У 2011 році Укрзалізниця перевезла 469,3 млн тонн вантажів, а вже у 2020 році лише 305,5 млн тонн (-35% за 9 років).

Для оцінки загального фінансового стану підприємства розрахуємо показники ліквідності, фінансової стійкості та ділової активності. Отримані дані подано в табл. 2.4, 2.5, 2.6.

Таблиця 2.4

Показники ліквідності ПАТ “Укрзалізниця”

Показники	2017	2018	2019	2020	2021	Відносне відхилення 2021 р. до 2020 р., у %	Нормативне значення
Коефіцієнт покриття	0,41	0,54	0,65	0,93	1,23	32,26	1,5-2,5, але не менше 1
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,25	0,33	0,29	0,27	0,23	-14,81	Більше 0,6
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,16	0,22	0,22	0,25	0,28	12,00	Більше 0,2-0,3

Оцінивши табл. 2.4, можна зрозуміти, чи достатньо у підприємства оборотних коштів для швидкого погашення своїх зобов’язань. У випадку з ПАТ “Укрзалізниця”, коефіцієнт покриття був нижчими за норму у 2017-2020 роках, але у 2021 увійшов у норму, що свідчить про здатність підприємства покрити короткострокові зобовязання за рахунок оборотних коштів. Також, коефіцієнт абсолютної ліквідності у 2019-2021 роках увійшов у норму. Тобто, підприємство може погасити короткострокові зобов’язання, не чекаючи дебіторської заборгованоості й реалізації інших активів. У 2021 році підприємство можна вважати здатним швидко погасити свої зобовязання, але все одно поканики не є достатньо задовільними.

Проаналізуємо показники фінансової стійкості ПАТ “Укрзалізниця” в табл. 2.5.

Результати показників фінансової стійкості наступні: майже всі з них знаходяться в межах норми, окрім коефіцієнту забезпеченості власними оборотними запасами та коефіцієнту маневреності власного капіталу, які представлені з невеликим відхиленням. Так, коефіцієнт забезпеченості власними оборотними запасами показує позитивну динаміку протягом 2017-2021 рр., але все одно не досягає нормативного значення. Показник маневреності власного капіталу показує, що частка власного капіталу, яка

Таблиця 2.5

Показники фінансової стійкості ПАТ “Укрзалізниця”

Показники	2017	2018	2019	2020	2021	Відносне відхилення 2021 р. до 2020 р., у %	Нормативне значення
Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	0,78	0,79	0,8	0,81	0,74	-8,64	Більше 0,5
Коефіцієнт фінансової залежності	0,26	0,28	0,27	0,32	0,38	18,75	Менше 2
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними запасами	-1,41	-0,85	-0,54	-0,23	-0,002	-99,13	Вище 0,1
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,08	-0,06	-0,04	-0,02	-0,03	50,00	Більше 0,2
Коефіцієнт фінансового левериджу	0,09	0,03	0,01	0,04	0,06	44,74	Менше 1

використовується для фінансування його діяльності, тобто вкладена в оборотні фонди, є недостатньою.

Проаналізуємо показники ділової активності та складемо табл. 2.6.

З табл. 2.6 видно, що коефіцієнт оборотності активів на ПАТ “Укрзалізниця” має тенденцію до збільшення, а період обертання – до зменшення.

Укрзалізниця заявила, що обсяг капітальних інвестицій в 2019 році зріс у 1,5 рази та становить рекордні 24,5 млрд грн. На придбання нового, модернізацію і капітальний ремонт наявного рухомого складу планується витратити 60% загальної суми.

Проведений аналіз показує: найбільшим викликом для Укрзалізниці сьогодні є критична зношеність інфраструктури, як колій (зношені 40%), так і локомотивної тяги та вагонного парку (технічний знос 80%), що до 2030 року може стати масштабною проблемою і привести до втрати 20-30 млрд грн. З огляду на темпи росту української економіки вже в найближчі два роки

Таблиця 2.6

Показники ділової активності ПАТ “Укрзалізниця”

Показники	2017	2018	2019	2020	2021	Відносне відхилення 2021 р. до 2020 р., у %	Нормативне значення
Коефіцієнт оборотності активів	0,09	0,06	0,07	0,09	0,11	22,22	>0, збільшення
Період оборотності активів	395	477	823	776	721	-7,09	>0, зменшення
Коефіцієнт ділової активності	5,24	3,13	2,99	3,31	2,54	-23,26	>0, збільшення
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	1,24	1,73	1,76	1,78	1,65	-7,3	>0, зменшення
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	46,2	44,03	66,33	68,21	73,99	8,47	>0, збільшення
Термін погашення дебіторської заборгованості, днів	7,9	8,29	5,5	6,1	7,23	18,52	>0, зменшення
Термін погашення кредиторської заборгованості, днів	293,9	210,5	206,9	202,5	198,34	-2,05	>0, зменшення
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	8,87	11,31	9,26	10,25	9,86	-3,8	>0, збільшення
Коефіцієнт оборотності основних засобів	0,08	0,04	0,03	0,05	0,06	20	>0, збільшення
Коефіцієнт оборотності капіталу	0,12	0,08	0,09	0,1	0,09	-10	>0, збільшення

їй знадобиться близько 1-1,2 тисяч локомотивів, 40-50 тисяч вантажних та 240-250 пасажирських вагонів. А для фінансування цих, а також інших потреб, Укрзалізниці потрібно щорічно інвестувати щонайменше $3 млрд. Це

втричі більше, ніж Укрзалізниця може сьогодні собі дозволити. Це при тому, що інвестиції у залізничний транспорт залишаються одним із найвигідніших інвестиційних проектів держави з погляду макроекономічного ефекту. Враховуючи той факт, що розвинутий залізничний транспорт в Україні має високу кореляцію з ростом ВВП – близько 90% (за підрахунками аналітиків УІМ), у разі мінімізації імпорту мультиплікатор інвестицій залізничного транспорту України становитиме від 1,5 до 3. Тобто на кожен потрачений 1 долар інвестицій в Укрзалізницю Україна отримує 1,5-3 долара приросту ВВП [55].

Основні країни іноземного інвестування в Україні включають класичні офшори або країни з досить низьким рівнем податкового навантаження (Кіпр, Нідерланди, Швейцарія, території Великобританії), що вказує на використання даних територій для мінімізації оподаткування українського бізнесу. Найбільшим іноземним інвестором в Україну є Кіпр**.** Компанії, зареєстровані в цій країні, інвестували в Україну 16,722 млрд доларів.

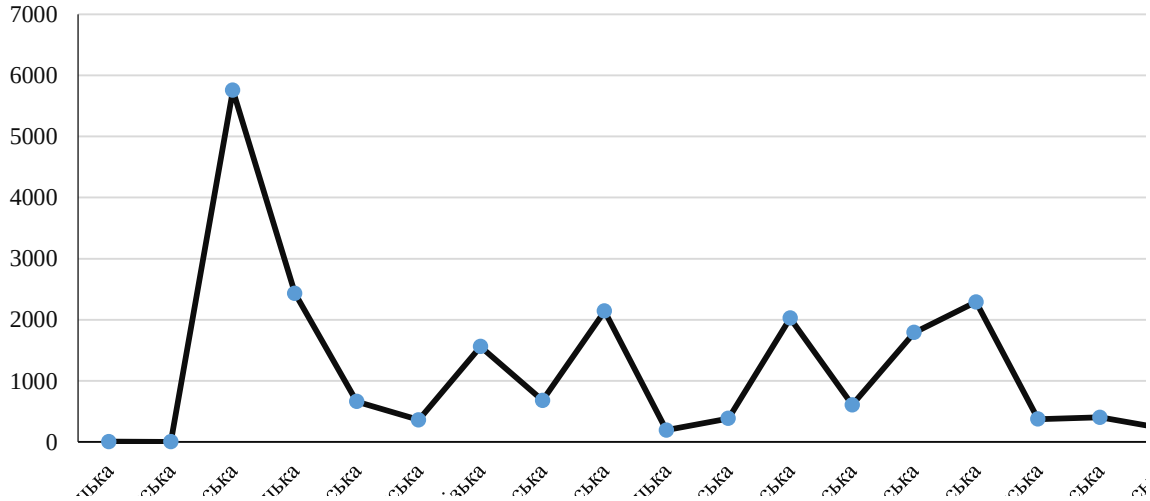

Рис. 2.4. Динаміка прямих іноземних інвестицій у регіонах України у 2021 р.

Джерело: створено автором на основі [3]

На другому місці – Нідерланди (10,011 млрд доларів), на третьому – Швейцарія – 3,380 млрд доларів.

Компанії з країни-агресора вклали в українську економіку 895 млн доларів: Росія перебуває на десятому місці, якраз на одну сходинку нижче від

США, у яких 938 млн доларів. На країни Євросоюзу припадає дві третини інвестицій (37,386 млрд доларів) [7; 8].

Стосовно галузевих пріоритетів, то в іноземних інвесторів вони різні: сьогодні ПІІ наявні в усіх галузях української економіки. Водночас більшість інвесторів, представлених на українському ринку, охоче інвестують у галузі переробної промисловості, а також сферу оптової та роздрібної торгівлі – там, де швидко з'являються нові товари, змінюється асортимент, швидко окупаються витрати та невисокі комерційні ризики. Також популярними є галузі, що не потребують довгострокових капіталовкладень і освоєння нових технологій, зокрема фінансовий сектор та сектор нерухомості.

Попри те, що інвестиції залучаються у високоприбуткові галузі економіки, вони не зміцнюють конкурентні позиції країни на світових ринках. Надмірний абсяг інвестування у фінансовий сектор, з одного боку, наповнює фінансову систему обіговими коштами, які сприяють стабільній ліквідності фінансової системи країни, з іншого – створює підстави для екстенсивного розвитку національної економіки (рис. 2.5)

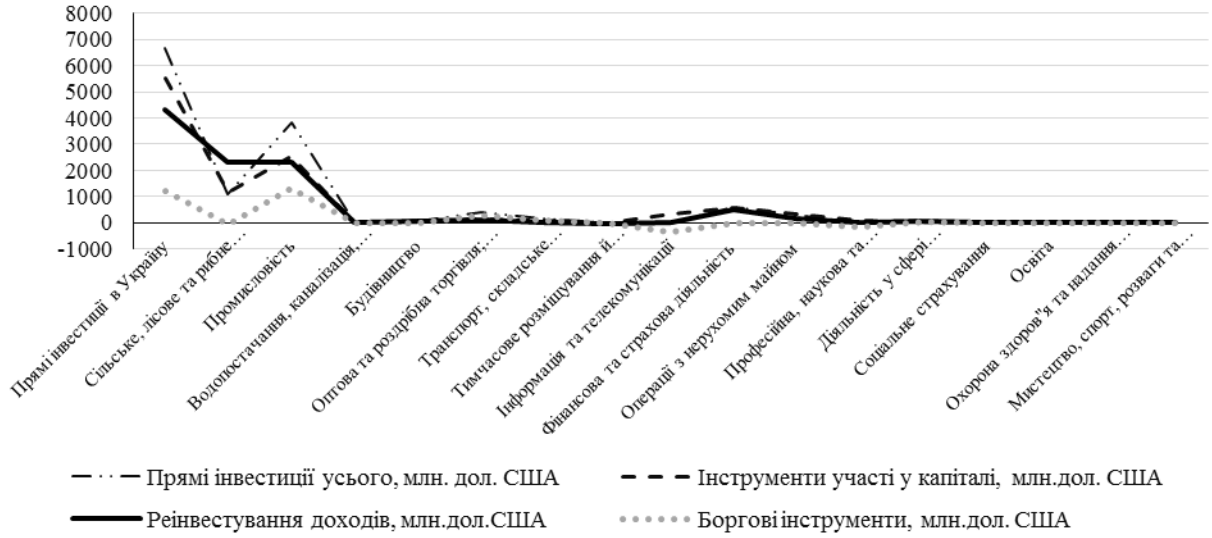

Рис. 2.5. Вкладення прямих інвестицій в Україну за видами економічної діяльності у 2021 р.

Джерело: сформовано на основі [9].

Якщо говорити про світові тенденції у прямому іноземному інвестуванні, то варто зауважити, що за даними fDi Markets, інвестиційного трекера, що веде свою історію з 2003 року, у 2021 році іноземні інвестори оголосили про реалізацію загалом 13 169 проєктів прямих іноземних інвестицій з нуля, що на 11% більше, ніж у 2020 році. Ці проєкти передбачають загальні капітальні витрати у розмірі 610 млрд доларів США та створюють понад 1,6 млн робочих місць [10]. Основу зазначених проєктів становлять сфери відновлюваної енергетики (85,2 млрд доларів США), причому проєкти в галузі сонячної енергетики залучили майже 40% від загального обсягу, у проєкти в галузі вітроенергетики – 27%. Наступною у рейтингу інвестиційної привабливості є сфера комунікацій ($72,2 млрд, що на $11,9 млрд більше, ніж у 2020 році).

До інших наймасштабніших приймаючих іноземні інвестиції сфер належать галузі обробки даних, хостингу та супутніх послуг, оскільки інвестори прагнули обслуговувати прискорене впровадження хмарних технологій та попит на потужності центрів обробки даних.

На сьогодні в Україні, незважаючи на повномасштабні воєнні дії, прогноз скорочення реального ВВП на 30%, бізнес адаптується до нових умов, однак все ще зберігає негативні очікування щодо своєї економічної діяльності. Про зазначену тенденцію свідчить позитивна зміна загального індексу очікувань ділової активності (ІОДА) у липні в цілому зріс до 43.6 (у червні становив 41.3), також зростання продемонстрували секторальні індекси торгівлі та послуг, тоді як скорочення – промисловість та будівництво. Посилились очікування підприємств щодо потреби в позикових коштах найближчим часом, але комерційні банки зробили жорсткішими умови одержання доступу до кредитів [11].

Надходження прямих іноземних інвестицій у січні-червні 2022 року становили 236 млн. доларів США та забезпечувалися за рахунок, реінвестованих доходів іноземних інвесторів (688 млн. доларів США) та нових прямих інвестицій в українські підприємства (156 млн. доларів США).

Водночас обсяг торгових кредитів, наданих резидентами України нерезидентам, за січень-червень сягнув 7,7 млрд. доларів США (у 2021 році становив близько 1 млрд. доларів США), що може свідчити про затримки із поверненням валютної виручки в Україну від зовнішньоторговельних операцій.

У липні на конференції в Лугано Україна представила потужний та всеохоплюючий план відновлення країни. Реалізація цієї стратегії розрахована на 10 років і вона отримала схвальні оцінки та підтримку від міжнародних партнерів.

Україна ставить перед собою амбітну, втім цілком реалістичну мету: до 2032 року здійснити стрибок від перехідної (транзитної) економіки до економіки, що розвивається.

Для залучення в українську економіку іноземних інвесторів вже створено унікальну електронну платформу Advantage Ukraine на якій зібрано понад 500 інвестпроектів та можливостей у 10-ти галузях економіки.

Кожен потенційний інвестор, зареєструвавшись на платформі, отримає вичерпну інформацію про можливості інвестування, конкретні проекти та вигоди, які матиме від вкладання в економіку України [12].

Статистичний аналіз масштабів і структури іноземних інвестицій в економіку України в довоєнний період ґрунтувався на врахуванні відносної стабільності ділового та інвестиційного середовища в Україні, відсутності війни та передбачуваності зростання бізнесу. За результатами аналізу масштабів і структури іноземних інвестицій в економіку України в довоєнний період встановлено постійні темпи зростання іноземних інвестицій, зокрема, мав місце офшорний характер потоків інвестицій, а також збільшення інвестиційного доходу над відпливом (до війни). Основними векторами іноземних інвестицій в економіку України в довоєнний період були аграрний, металургійний, хімічний, машинобудівний та споживчий сектори. Розвиток іноземних інвестицій в економіку України в довоєнний період дозволив забезпечити стабільне зростання ВВП країни.

2.2. Економічна оцінка та динаміка використання іноземних інвестицій в країні

Проведений аналіз статистичних даних про масштаби та структуру іноземних інвестицій в економіку України в довоєнний період свідчить про необхідність здійснення додаткової діагностики ефективності іноземних інвестицій в економіку України.

Величина прямих іноземних інвестицій найбільш інтенсивно та стабільно зростала в період активного наднаціонального економічного зростання в 1990-2000 рр., досягнувши свого максимуму в 2007 р. – 3,14 млрд дол. За оцінками ЮНКТАД, середньозважений приріст прямих іноземних інвестицій у світі становив у 2001-2007 рр. 21%, тоді як у 2007-2015 рр. – менше 10%. За наступне десятиліття 2016 рік став найприбутковішим (обсяг інвестицій склав 2,68 млрд доларів). Останні роки не були дуже привабливими для міжнародних інвестиційних процесів. Коливання їх співвідношень були зумовлені головним чином зменшенням припливу капіталу до розвинених країн Північної Америки та Європейського Союзу. Натомість країни, що розвиваються, продовжують посилювати привабливість іноземного капіталу. Пандемія Covid стала критичним фактором уповільнення глобальних інвестиційних процесів, що призвело до рекордно низького рівня в 859 мільярдів доларів. США [29].

За останніми дослідженнями показників економічного розвитку Світовим банком визначено, що Україна посідає 64 місце серед інших 190 національних економік за показником легкості ведення бізнесу. Рейтинг України підвищився до у 2019 році порівняно із 2018 на 7 пунктів. Показник легкості ведення бізнесу в Україні становив в середньому 108,33 у 2008-2019 рр., досягнувши максимуму у 152 у 2011 році та рекордно низького рівня у 2019 р. – 64.

У довоєнний період вплив притоку прямих іноземних інвестицій на величину ВВП України показує, що при зростанні прямих іноземних

інвестицій на 1 млн. дол. США величина ВВП країни зростала на 0,52 млн. дол. США, тобто іноземне інвестування позитивно впливало на стан економічного розвитку держави. 10 регіонів України отримали понад 1 млрд. дол. США іноземних інвестицій та мають частку в їх структурі понад 2 %. На їх сумарну частку припадає 82,2 % від загального обсягу вкладень. При цьому абсолютним лідером по залученню іноземних інвестицій є м. Київ, на яке припадає 21,3 млрд. дол. США або 41,1 % від загальної суми. Дніпровська область, є другою за часткою іноземних інвестицій (12 %) і здебільшого залучає їх у добувну та переробну промисловість, торгівлю та операції з нерухомістю [46].

З метою визначення впливу іноземних інвестицій на економіку України визначено ефективність їх використання, зокрема порівняно тенденції динаміки надходження ПІІ до країни та ВВП на душу населення (рис. 2.6).

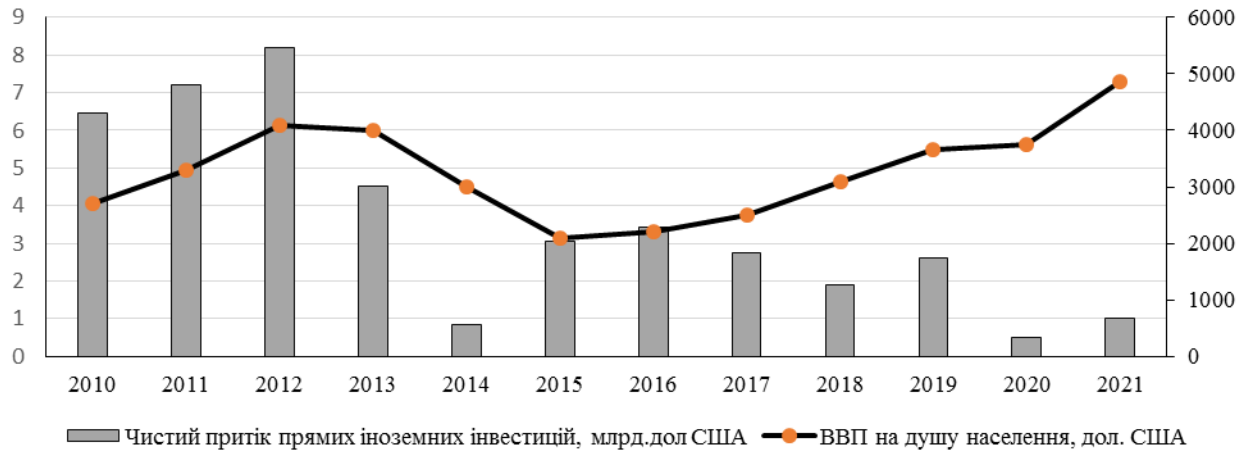

Рис. 2.6. Динаміка чистого притоку прямих іноземних інвестицій, млрд. дол. США

Така тенденція величини надходження прямих іноземних інвестицій з невеликим запізненням повторює траєкторію зміни ВВП на душу населення. Це дозволяє зробити висновок, що рівень економічного розвитку країни є одним із факторів привабливості для іноземних інвесторів, а не навпаки. Для цього також були розраховані коефіцієнти множення (вони відображають,

наскільки змінюється результуючий показник при зміні характеристики фактора (величини ПІІ) на одиницю; обернене значення коефіцієнта свідчить про обернено пропорційну залежність між показниками) (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Ефективність використання прямих іноземних інвестицій в Україні у 2010-2020 рр.

Показник	Роки						
	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2021
ВВП на душу населення, дол. США	2965,1	3855,4	3104,7	2187,7	3095,2	3725,6	5000
Коефіцієнт мультиплікації ВВП на душу населення за вартістю прямих іноземних інвестицій	251,3	294,4	252,5	161,5	-1298,6	-9,8	-10,3
Вартість експорту, млн дол. США	51405,2	68830,4	53901,7	36361,7	47335,0	49191,8	52025,1
Коефіцієнт мультиплікації вартості за вартістю прямих іноземних інвестицій	6969,9	449,7	2571,4	-4526,7	-11629,4	128,4	80,3

Джерело: розраховано за даними [26]

Результати розрахунків доводять, що ефективність використання іноземного капіталу в показниках ВВП на душу населення та вартості експорту не є стабільною і зазнає значних коливань під впливом сукупності інших макроекономічних та міжнародних факторів.

Ефективність використання іноземного капіталу та його вплив на рівень розвитку економіки України залишаються низькими та не мають стійких тенденцій до зростання. Усе це разом узяте свідчить про доцільність розробки та впровадження сучасних механізмів підвищення інвестиційної привабливості національної економіки, інструментів моніторингу ефективності використання іноземного підприємницького капіталу.

Головний результатом прийнятого інвестиційного рішення є досягнута ефективність. Найбільш узагальненим ефектом виробництва є економічний ефект. Економічний ефект ринкової економіки - це додана вартість у формі прибутку, яка відображає інтереси всього суспільства.

Абсолютне значення ефекту не відображає масштаб виробництва і витрати на виробництво, іншими словами, це значення не дає якісної оцінки результату виробництва.

Отже, в кількісному відношенні ефективність, на відміну від ефекту, є величина відносна і її динаміка пов'язана не з будь-якими змінами в процесі виробництва. Одним із основних показників ефективності іноземних капіталовкладень є період окупності.

Методика розрахунку періоду окупності іноземних інвестицій PP полягає у визначенні періоду, який буде потрібен для повернення початкової суми інвестицій. Точніше, методика передбачає розрахунок періоду, протягом якого накопичена сума (кумулятивна сума) грошових надходжень порівнюється з сумою первісних інвестицій.

Чимало проблем для ефективної інвестиційної діяльності підприємств виникає під час перспективної оцінки ефективності інвестиційної діяльності на основі вибору інвестиційного проекту

З усіх існуючих методів оцінки ефективності інвестиційної діяльності, найвигіднішою для України, яка перебуває в умовах нестабільності та ризику є методи, засновані на дисконтуванні.

Основна ідея визначення стандарту ROI – це порівняння чистого очікуваного прибутку від проекту з параметрами інвестування. Найпопулярнішим методом оцінки є розрахунок показників прибутковості інвестиційних проєктів через визначення середньої норми прибутку проєкту що розраховується як є відношення середньої величини річних майбутніх чистих прибутків від інвестицій до половини суми первинних інвестицій.

Другий метод оцінки заснований на дисконтованих грошових надходженнях, він передбачає дисконтування грошових потоків, щоб

одержати цінність власного капіталу або підприємства.

Третій – це метод порівняльної оцінки, який заснований на зіставленні активів-аналогів.

Четвертий метод полягає в оцінці опціону і використовує оцінку умовних вимог. В рамках кожного з цих підходів є розвиваючі варіанти, які допомагають дійти завершальної оцінки [21].

Підвищення інвестиційної привабливості України вимагає створення ефективної стратегії капіталовкладення.

Неможливо відмовитися від нинішньої порівняльної переваги і продовжувати експортувати сировину та продукти з низьким рівнем обробки. Цей сегмент здатний забезпечувати валютну виручку в коротко- та середньостроковій перспективі та є найважливішим інвестиційним ресурсом для вітчизняної економіки.

Необхідно також ефективно залучати іноземні інвестиції для формування перспективних порівняльних переваг економіки: технологій, персоналу, сучасних виробничих потужностей [44].

Кожна з цих стратегій, звичайно, має свої передумови та обмеження: обсяг робіт, у тому числі вдосконалення інститутів залучення інвестицій та розвитку інвестиційного потенціалу, узгодження інтересів груп суб’єктів тощо [50].

2.3. Оцінювання чинників впливу, щодо залучення та використання іноземних інвестицій

Гармонійний розвиток економіки країни потребує значних інвестицій на підтримку своїх тенденцій. Враховуючи обмеження внутрішнього інвестиційного потенціалу, доцільною у довгостроковій перспективі є розробка ефективних методів залучення іноземних інвестицій. Народне господарство нашої країни достатньо тривалий час перебуває в незадовільному стані, що загострювалося глобальною проблемою пандемії та війною [11].

Зважаючи на ситуацію, що склалася в Україні, виникають та актуалізуються об’єктивні та суб’єктивні фактори, що негативно впливають на перебіг процесу вкладення іноземних інвестицій, оскільки залучення іноземних інвестицій відбувається за умов економічної кризи. До негативних факторів належать: нестабільне законодавство, відсутність надійних гарантій захисту від його змін для іноземних інвесторів; повільні темпи приватизації, високі темпи інфляції; невисокий рівень розвитку інфраструктури, яка могла б забезпечити швидкий оперативний зв’язок України з іншими країнами та надавати необхідні послуги для оперативного управління діяльністю підприємств з іноземними інвестиціями, воєнні дії на території України тощо.

Досить нерівномірним є розподіл прямих іноземних інвестицій по регіонах нашої країни, що також негативно впливає на загальну структуру іноземних капіталовкладень. Основною причиною такої нерівномірності розподілу іноземних інвестицій в Україні такий, є те, що є регіони, які приваблюють іноземних інвесторів потужним ресурсним потенціалом, розвиненим попитом на об’єкти інфраструктура. Тому можемо зробити висновок, що до факторів інвестиційної привабливості належать: географічне та соціально-економічне положення та рівень розвитку регіону [60] (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Негативні чинники впливу на процес вкладення іноземних інвестицій

№ з/п	Чинники	Вплив
1.	2.	3.
1	Поширення корупції	прийняття погано прогнозованих рішень, є найгіршим для закордонних інвесторів
2	Недовіра до судової системи	Україна не має необхідних правових засобів для забезпечення законних прав інвесторів та вирішення спорів. Існує багато суперечливих законів та правил, котрі можна знайти на різних рівнях управління
3	Монополізація ринків	Послаблення конкурентних відносин на більшості товарних ринків країни
4	Військовий конфлікт з росією	Смерть людей і фізична втрата інвестицій, пониження внутрішнього попиту, складності забезпечення факторів виробництва

Продовження табл. 2.8

1.	2.	3.
5	Нестабільність валютно-фінансової системи	Надмірне втручання держави в регулювання ПІІ є головним чинником фінансової нестабільності. Кошти розподіляються між тими хто розпоряджається бюджетом, немає єдиних принципів формування та функціонування державної інвестиційної системи та забезпечення їх цілеспрямованого використання.
6	Нестабільність законодавства	Постійні зміни у законодавстві не дають іноземним інвесторам надійної гарантії захисту від нестабільності у законах. Погіршується ситуація та практика адаптації нормативних актів під час їх переміщення з верхніх рівнів управління до нижчих.
7	Складне податкове адміністрування	Недосконала податкова політика є важливим фактором у сучасній ситуації на Україні, яка пов’язана з відтворювальними процесами.
8	Обмеження руху капіталу та валют	Невисокий рівень розвитку інфраструктури не може забезпечити Україні оперативний зв’язок з іншими країнами і представляти необхідні послуги для ефективного управління підприємствами з іноземними інвестиціями.
9	Низька купівельна спроможність	Низька купівельна спроможність серед значної кількості працездатного населення погіршує можливість розміщення продуктів на внутрішньому ринку, котрі можуть бути виготовлені на нових або перебудованих підприємствах за допомогою закордонного капіталу

Оцінювання впливу факторів на стан іноземного інвестування в Україні можна здійснювати за бальною шкалою із врахуванням напрямі впливу, сили впливу та важливості фактора для іноземного інвестора (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Бальна шкала значущості впливу факторів на стан іноземного інвестування в Україні

Шкала вагомості фактору	Величина впливу
0–0,25	Вплив незначний
0,25–0,50	Вплив середній
0,50–0,75	Вагомість впливу висока
0,75–1	Вплив значний

Використовуючи бальну шкалу та провівши первинні дослідження вагомості впливу фактору для прийняття іноземним інвестором рішення про інвестування можна визначити інтегральний показник впливу факторів (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Оцінка негативних факторів впливу на іноземні інвестиції

№ з/п	Чинники	Вагомість (пріоритет) фактора (1-9)	Бальна оцінка вагомості	Загальна оцінка
1	Поширення корупції	2	0,3	0,6
2	Недовіра до судової системи	3	0,4	1,2
3	Монополізація ринків	1	0,25	0,25
4	Військовий конфлікт з росією	9	1	9
5	Нестабільність валютно-фінансової системи	4	0,4	1,6
6	Нестабільність законодавства	6	0,5	3
7	Складне податкове адміністрування	5	0,55	2,75
8	Обмеження руху капіталу та валют	7	0,75	5,25
9	Низька купівельна спроможність	8	0,8	6,4

Інтегральне значення показника впливу негативних факторів на стан іноземного інвестування в Україні визначатиметься за формулою:

$$I_{кі} = \sum_{i=1}^{n} Fi \times Oi, \quad (2.1)$$

Де $I_{кі}$ – інтегральний показник вагомості негативних факторів впливу на стан іноземного інвестування в Україні; F_i – вагомість фактора для прийняття позитивного рішення про здійснення інвестування іноземним інвестором; O_i – оцінка у балах значущості фактора для іноземного інвестора.

$$I_{кі} = 0,6 + 1,2 + 0,25 + 9 + 1,6 + 3 + 2,75 + 5,25 + 6,4 = 30,05$$

При прийнятті інвестиційних рішень та виборі країни для реалізації інвестиційного проекту іноземні інвестори керуються рядом факторів, а саме:

– конкурентна перевага створення власного виробництва за кордоном

має переважати витрати на його реалізацію;

– країна-бенефіціар має привабити інвестора своїми географічними особливостями;

– самостійна реалізація цих двох активів має бути більш вигідною для інвестора, ніж їх використання місцевими підприємствами, тобто має бути перевага інтернаціоналізації.

Незважаючи на значні економічні, інституційні та політичні обмеження, Україна є державою, привабливою для іноземних цілей, про що свідчать такі чинники:

– великий ринок;

– високий рівень освіченості населення;

– сприятлива структура робочої сили, особливо інженерно-технічного складу;

– центральне місцезнаходження в Європі;

– низький рівень заробітної плати;

– розвинута інфраструктура, яка потребує модернізації [27].

Оцінювання позитивних факторів проводимо за використаною схемою

Таблиця 2.11

Оцінювання величини впливу позитивних факторів для вкладення іноземних інвестицій в Україну

№ з/п	Фактори	**Вагомість (пріоритет) фактора (1-9)**	**Бальна оцінка вагомості**	**Загальна оцінка**
1	великий ринок	6	0,8	4,8
2	високий рівень освіченості населення	3	0,75	2,25
3	сприятлива структура робочої сили, особливо інженерно-технічного складу	2	0,5	1
4	центральне місцезнаходження в Європі	5	0,75	3,75
5	низький рівень заробітної плати	4	0,3	1,2
6	розвинута інфраструктура, яка потребує модернізації	1	0,25	0,25

Розраховуємо за аналогією інтегральний коефіцієнт:

$I_{кі}$ =4,8+2,25+1+3,75+1,2+0,25= 13,25

Для відносного порівняння інтегральних значень доцільно визначити усереднене значення кожного:

$$I_{кс} = \frac{Iкі}{n} \qquad (2.2)$$

$I_{ксн} = \frac{30,05}{9} = 3,34$; $I_{ксп} = \frac{13,25}{6} = 2,2$

Відносне порівняння дає можливість стверджувати про наразі негативний інвестиційний клімат в Україні для іноземного капіталовкладення особливо.

Якщо розглядати мікрорівень інвестиційної привабливості, то доцільно брати до уваги наступні показники:

– ліквідність – показник, який характеризує швидкість трансформації активів у грошові кошти за необхідності;

– майновий стан – характеризує частку оборотних і необоротних коштів в майні підприємства;

– ділова активність – показник характеризує всі фінансові процеси на підприємстві, від яких в свою чергу залежить прибуток підприємства;

– фінансова залежність – показує залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування і чи можливе функціонування без додаткових засобів;

– рентабельність – відображає ефективність використання підприємством своїх фінансових можливостей.

Окрім того, при оцінці інвестиційної привабливості враховуються такі фінансові показники: забезпеченості ресурсами, рентабельність продукції, чисельність персоналу, рівень завантаження виробничих потужностей, знос основних засобів, наявність основних і виробничих фондів тощо.

Отже, країна-донор – інвестор, мотивуючись низкою факторів, з метою прибутковішого вкладення капіталу (отримання прибутку) вкладає свої

кошти – капітал, що мігрує до країни-реципієнта, в підприємство, проект, які плануються до розвитку, і також є об’єктом міграційного процесу, маючи на меті отримати в результаті прибуток [53].

Висновки до 2 розділу

У розділі досліджено процес залучення та використання іноземних інвестицій в Україні та зроблено наступні висновки:

1. Значення сальдо прямих та портфельних іноземних інвестицій в Україні в 2017-2021 рр. відображає стабільний відтік інвестицій з країни, тобто очікування інвесторів були негативними, лише в 2020 р. сальдо було позитивним, що свідчило про позитивні зрушення. Основу негативної тенденції відтоку іноземних інвестицій складали портфельні іноземні інвестиції, що вказує на слабкий рівень довіри інвесторів до стабільності кон’юнктури бізнесу в Україні.

2. Ефективність використання іноземного капіталу та його вплив на рівень розвитку економіки України залишаються низькими та не мають стійких тенденцій до зростання. Усе це разом узяте свідчить про доцільність розробки та впровадження сучасних механізмів підвищення інвестиційної привабливості національної економіки, інструментів моніторингу ефективності використання іноземного підприємницького капіталу.

3. До негативних факторів впливу на стан іноземного інвестування належать: нестабільне законодавство, відсутність надійних гарантій захисту від його змін для іноземних інвесторів; повільні темпи приватизації, високі темпи інфляції; невисокий рівень розвитку інфраструктури, яка могла б забезпечити швидкий оперативний зв’язок України з іншими країнами та надавати необхідні послуги для оперативного управління діяльністю підприємств з іноземними інвестиціями, воєнні дії на території України тощо.

РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЗАЛУЧЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

3.1. Пріоритетні та стратегічні напрями залучення іноземних інвестицій в Україні

Ефективним інструментом залучення інвестицій, особливо великих стратегічних інвесторів, є промислові зони та індустріальні парки, які мають всю необхідну інфраструктуру та не мають юридичних проблем із землею, що дозволяє інвесторам заощадити час та кошти для відкриття бізнесу. Невід'ємною частиною діяльності із залучення інвесторів є інформування потенційних інвесторів про можливості інвестування на певній території.

Додатковий приплив прямих іноземних інвестицій дозволив би українській економіці отримати певні вигоди:

1. Покращення платіжного балансу.

2. Впровадження нових технологій і доступ до останніх досягнень науково-технічного прогресу;

3. Зниження рівня залежності від імпортних закупівель;

4. Забезпечення сталого економічного зростання країни (зниження рівня безробіття, покращення соціальної інфраструктури тощо).

Одним із найпроблемніших, але й найперспективніших напрямів інвестування є агропромисловий комплекс. У цій галузі вкрай необхідно підвищити ефективність і знизити собівартість, забезпечити більш глибоку і комплексну переробку первинної сировини, щоб істотно збільшити виробництво кінцевої продукції та підвищення її споживчої якості.

До переліку найбільш пріоритетних напрямків іноземного інвестування входить розвиток сучасної інфраструктури, зокрема транспортної, технічно обладнаних складських приміщень, телекомунікацій, бізнес-інфраструктури (офіси, бізнес-центри, банки даних та інші об'єкти) та послуг для населення. Ці аспекти важливі для переходу до міжнародної інвестиційної діяльності. Ця галузь є не тільки важливою, але й досить привабливою для іноземних

інвесторів, оскільки зазвичай характеризується відносно коротким періодом окупності початкових витрат, і в той же час створенням перспективої матеріальної бази для подальшого ведення бізнесу із залученням іноземного капіталу [4].

Залучення додаткових іноземних інвестицій у паливно-енергетичний комплекс могло б вирішити ряд нагальних проблем:

1. Інтенсифікація використання наявного виробничого потенціалу для видобутку та переробки енергетичних ресурсів, особливо там, де можливе отримання хорошої віддачі від вкладених коштів у короткий термін [2];

2. Перехід на енергозберігаючі технології і, як наслідок, різке зниження питомих витрат палива та енергії в народному господарстві;

3. Загальна модернізація існуючих і створення нових засобів і виробничих процесів на основі використання сучасного обладнання і прогресивних технологій, що забезпечують постійне підвищення продуктивності і безпеки виробництва, а також суттєве поліпшення умов праці [3];

4. Зменшення негативного впливу металургійного та нафтохімічного комплексів на довкілля на основі використання екологічно чистих технологічних процесів у виробництві, транспортуванні та споживанні енергоресурсів [28].

За рахунок кредитів українських банків та інших позик фінансувалися лише 3,3% капітальних інвестицій в Україні за 9 місяців 2021 року, тоді як понад 72% капітальних інвестицій фінансувалося за рахунок власних коштів підприємств, близько 13% – за рахунок державного та місцевих бюджетів.

Збільшення прямих іноземних інвестицій в економіку України переважною мірою забезпечувалося реінвестованими доходами іноземних інвесторів ($5,6 млрд. за 11 міс. 2021 р.). Водночас надходження нових іноземних інвестицій в капітал українських підприємств у січні-листопаді 2021 р. становило лише близько $800 млн., що за виключенням 2020 року, є найнижчим обсягом з 2014 року та майже на порядок нижчим, ніж у 2005-

2013 рр. ($6,2 млрд. в середньому за рік) [8].

Низький рівень інвестування обмежує продуктивність економіки та ефективне використання її потенціалу, і, як наслідок, визначає низькі довгострокові темпи її економічного зростання.

За результатами опитування Американської торговельної палати (3 квартал 2021 р.) пріоритетними напрямами роботи з покращення бізнес-клімату в Україні є впровадження реальної та ефективної судової реформи, верховенства права, справедливого правосуддя та викорінення корупції (93% опитаних). Іншими важливими напрямками є гарантування справедливої, рівної, передбачуваної та прозорої податкової політики і чесної конкуренції (52%); забезпечення макроекономічної стабільності та продовження співпраці з МВФ (26%); забезпечення передбачуваності нормативно-правового середовища для інвесторів (23%); захист інвестицій та прав власності (21%).

Шляхами підвищення зовнішньої інвестиційної активності у 2022-2023 рр.були кілька сфер:

1. Підвищення спроможності державних інститутів та посилення верховенства права.

2. Розширення внутрішнього ринку.

3. Удосконалення роботи банківської системи (табл. 3.1).

Агресивне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 р. спричинило турбулентність фінансової системи країни, завдавши в кінцевому підсумку великої шкоди її економіці. Незважаючи на складне економічне становище Україна має значний інвестиційний потенціал завдяки великому споживчому ринку, добре освіченій та конкурентоспроможній робочій силі та багатим природним ресурсам. Угода про асоціацію Україна-ЄС надає Україні преференційний доступ до ринку та прискорює економічну інтеграцію України з ЄС. Американські компанії досягли успіху в Україні, особливо в сільському господарстві, споживчих товарах і технологіях. Україна є аграрним центром і третім у світі експортером зерна. Сектор ІТ-послуг і програмного забезпечення в Україні демонструє великий потенціал завдяки

Таблиця 3.1

Запропоновані шляхи зростання зовнішньої інвестиційної активності у 2022-2023 рр.

Підвищення спроможості державних інститутів та посилення верховенства права	Розширення внутрішнього ринку	Удосконалення роботи банківської систем
– Продовження інституційних реформ для посилення захисту прав інвесторів, та удосконалення антимонопольного законодавства; – Проведення судової та антикорупційної реформи; – Створення сприятливого податкової політики для іноземного інвестування; – Урегулювання податкових прогалин та протидія ухиленню від оподаткування (скорочення тіньової економіки); – Розвиток інструментів державної підтримки експорту; – Підвищення ефективності корпоративного управління державними підприємствами та приватизація; – Розбудова цифрової інфраструктури та гармонізація цифрових стандартів з країнами ЄС; – Дерегуляція підприємницької діяльності та зменшення кількості ліцензій та контролюючих органів.	– Оновлення економічної інфраструктури як на основі бюджетного фінансування, так і впровадження сучасних механізмів державно-приватного партнерства; – Створення реєстру крупних інвестиційних проектів, які можуть бути реалізовані на засадах державно-приватного партнерства; – Спрощення процедур створення індустріальних парків із доступом до землі, інфраструктури та державних сервісів; – Створення вільних економічних зон та територій пріоритетного розвитку з метою стимулювання точок зростання в найбільш перспективних для інвестицій регіонах України; – Запровадження регуляторних та економічних стимулів для розвитку ринків енергетики, інтеграція енергосистем України та Європи; – Створення Банку розвитку для фінансування державних інвестиційних проектів, у тому числі із залученням коштів міжнародних фінансових організацій; – Прийняття закону про сек'юритизацію активів та створення відповідної інфраструктури.	– Формування та відкриття доступу до "довгого" ресурсу в економіці; – Створення інфраструктури для ефективного управління проблемними активами банківської системи; – Дерегуляція банківського бізнесу, зокрема сегменту невеликих банків, з метою відновлення інвестиційної привабливості банківської системи України.

висококваліфікованій робочій силі.

Флагмани світового бізнесу – U.S. Steel, JP Morgan, General Electric, MUFG Bank, Honeywell, Halliburton є зацікавленими Україною як інвестиційним напрямком.

Серед ймовірних напрямів капіталовкладень є побудова “розумних мереж”, впровадження енергетичних балансуючих потужностей, газовидобування за передовими технологіями, “зелена” металургія з використанням заліза прямого відновлення – це те, що може бути реалізоване пріоритетно.

Значні можливості є у агропромисловому комплексі – зокрема, варіанти глибокої переробки кукурудзи з метою екстракції амінокислот та біоетанолу. Також Україна має інвестиційні проєкти, пов’язані з видобутком графіту і літію [17].

Найболючіше питання в залученні іноземних інвестицій – це гарантії безпеки інвестицій у воєнний та післявоєнний час. Саме цей фактор є одним з тих, що найбільше стримує інвесторів. Для зниження рівня ризиків використовують 2 способи:

1. Страхування ризиків з боку міжнародних організацій, що вже мають таку практику.

2. Гарантії держав-партнерів своєму бізнесу, який буде інвестувати в Україну.

Україна визначила 10 галузей, які мають суттєвий інвестиційний потенціал (табл. 3.2).

Незважаючи на високий сировинний потенціал, Україна, як і всі країни, потребує залучення міжнародного капіталу як додаткового джерела соціально-економічного розвитку та засобу інтеграції у світову економічну систему. Проте, на відміну від більшості інших країн, крім традиційних економічних і політичних факторів, що обмежують приплив іноземного капіталу, Україна постійно перебуває під впливом ризику порушення її територіальної цілісності, що є “дамокловим мечем” її економічного розвитку для привабливості для іноземних партнерів.

У липні на конференції в Лугано Україна представила потужний та всеохоплюючий план відновлення країни. Реалізація цієї стратегії розрахована на 10 років і вона отримала схвальні оцінки та підтримку від міжнародних партнерів.

Таблиця 3.2

Найбільш перспективні галузі в аспекті потенціалу для іноземного інвестора

№ з/п	Галузь	Потенціал
1	Оборонно-промисловий комплекс	($43 млрд інвестиційного потенціалу). Захист держави та гарантія нашої безпеки в майбутньому
2	Металургія та металообробка	($26 млрд інвестиційного потенціалу). Україна має досвід металургійних високотехнічних процесів і повного циклу виробництва титану та титановмісної продукції. Здатні утримувати нішу на ринку заліза прямого відновлення і "зеленої" металургії
3	Енергетика	($177 млрд інвестиційного потенціалу). Є можливість генерувати десятки, а, можливо, і сотні гігават "зелених" електричних потужностей і мільйони тонн "зеленого" водню.
4	Природні ресурси	($5,6 млрд інвестиційного потенціалу). Україна багата на мінеральні ресурси у високій концентрації та в безпосередній близькості один від одного. Країна має значні запаси вугілля, залізної руди, природного газу, марганцю, солі, нафти, графіту тощо
5	Агропромисловий комплекс	($34 млрд інвестиційного потенціалу). Є наявними можливості збільшення потужності переробки, розвитку секторів з високою доданою вартістю (виробництво м'яса, молока та молокопродуктів, садівництво тощо).
6	Логістика та інфраструктура	($123 млрд інвестиційного потенціалу). Географічне розташування України робить її важливим транзитним коридором для торгівлі.
7	Промислове виробництво	($16 млрд доларів інвестиційного потенціалу). Україна має велику мережу машинобудівних підприємств, які виробляють турбіни та електрогенератори, залізничні вагони, гірниче та сільськогосподарське обладнання, верстати, авіаційні двигуни, виробниче обладнання для легкої та харчової промисловості
8	Деревообробка та меблеве виробництво	($5 млрд інвестиційного потенціалу). Україна може стати меблевою фабрикою континенту – є ресурсна база та зручна логістика для доставки готових товарів.
9	Фармацевтика	($19 млрд інвестиційного потенціалу). Ця галузь є одним із лідерів інвестицій. Українські фармацевтичні компанії відповідають міжнародним стандартам, більшість виробничих потужностей частково відновлено відповідно до GMP.
10	Інноваційні технології	($11 млрд інвестиційного потенціалу). Значні темпи цифровізації в Україні та темпи впровадження інноваційних технологіях у багатьох сферах народного господарства робить країну перспективною з погляду реалізації прибуткових інвестиційних проєктів. Сектор IT зазнав найменших втрат від війни і зберіг 95 % обсягів контрактів, тобто успішно адаптувалися до надзвичайно складних умов. Інвестиції дозволять нам перейти від IT-аутсорсингу до розробки продукту

Україна ставить перед собою амбітну, втім цілком реалістичну мету: до 2032 року здійснити стрибок від перехідної (транзитної) економіки до економіки, що розвивається.

Для залучення в українську економіку іноземних інвесторів вже створено унікальну електронну платформу Advantage Ukraine, на якій зібрано понад 500 інвестпроектів та можливостей у 10-ти галузях економіки.

Кожен потенційний інвестор, зареєструвавшись на платформі, отримає вичерпну інформацію про можливості інвестування, конкретні проекти та вигоди, які матиме від вкладання в економіку України [16].

На державному рівні пріоритети і стратегію залучення прямих іноземних інвестицій визначає "Національна стратегія збільшення іноземних інвестицій в Україну". Національна Стратегія збільшення прямих іноземних інвестицій в Україну розроблена на запит Уряду України за підтримки Програми USAID "Конкурентоспроможна економіка України" компанією EY в Україні у співпраці з Офісом Національної Інвестиційної Ради, Міністерством економіки України та Офісом із залучення та підтримки інвестицій UkraineInvest.

Стратегія надає рекомендації щодо розвитку перспективних галузей для залучення інвестицій та шляхів збільшення притоку прямих іноземних інвестицій в Україну. Документ створений насамперед для міжнародної інвестиційної спільноти та українських інституцій, діяльність яких зосереджена у сфері залучення інвестицій.

Стратегія побудована навколо міжсекторальних (приватизація, просування експорту, освіта, цифрова трансформація тощо) і секторальних стимулів для збільшення іноземних інвестицій та містить конкретні рекомендації щодо того, як зробити країну більш привабливою для потенційних іноземних інвесторів – як з точки зору релокації виробничих потужностей, так і з точки зору старту діяльності в Україні.

Стратегія розділена на 3 секції: макропогляд на стан речей щодо ПІІ, секторальні аналітичні документи та безпосередньо запропонований План Дій та Візію до 2030 року [58].

3.2. Моделювання ефективної системи використання іноземних інвестицій в Україні

Сьогодні іноземні інвестиції відіграють важливу роль для економічної стабільності країни. В результаті надходження інвестицій є шанси подолання економічної кризи, розвитку технологічного процесу та покращення показників господарської діяльності. Але поточний стан інвестиційної привабливості України знаходиться на досить низькому рівні, що однозначно спровоковано воєнними діями на її території. Для підвищення привабливості приймаючої країни для іноземного інвестора необхідно здійснити ефективні реформи в економічній та законодавчій діяльності країни.

Згідно з Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, задовільним для інвестиційно-інноваційної безпеки вважається рівень залучення інвестицій, за якого відношення чистого річного приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП знаходиться на рівні 6%, оптимальний показник – 7%. Проте з 2007 року чистий притік ПІІ в Україну не перевищував 6%.

Для забезпечення сталого економічного зростання необхідно зосередитися на збільшенні доданої вартості, а це потребує створення нових або оновлення наявних виробничих потужностей на підприємствах, а отже, і значних капітальних інвестицій.

На сьогодні важливо здійснювати певні кроки, що спрямовані на підтримку напрямів, стадій та процесів залучення іноземних інвестицій, які сприятимуть реалізації потенціалу країни та не нестимуть загроз її національній економічній безпеці.

Одним із основних механізмів моделі покращення інвестиційного клімату для іноземного інвестора є збільшення надходження прямих іноземних інвестицій через ефективне регулювання фінансового ринку. Метою державної політики має бути не лише залучення іноземних інвестицій, а й стимулювання підприємництва країни, завдяки чому

фінансові ринки будуть стабільними, а доходи населення зростуть.

В аспекті дослідження зростання інвестиціної привабливості ПАТ “Українська залізниця”, слід зауважити, що серед основних завдань управління інвестиційним потенціалом ПАТ “Укрзалізниця” є врахування тенденцій, які склалися, та переведення всіх негативних факторів у позитивні шляхом різноманітних заходів, серед яких прийняття та реалізація інноваційної і патентної стратегій залізничного транспорту України, а саме:

– розвиток існуючих, розробка та впровадження нових “технологічних платформ”;

– підвищення енергоефективності та впровадження ресурсозберігаючих технологій;

– створення сучасних транспортнологістичних систем;

– розвитку інтелектуальних систем управління перевізним процесом;

– кардинального оновлення рухомого складу та об’єктів інфраструктури відповідно до вимог світових стандартів. Патентна стратегія залізничного транспорту має визначати:

– використання створених на кошти залізничного транспорту результатів наукових досліджень і розробок, які є його інтелектуальною власністю, в інноваційному процесі;

– реалізація основних цілей та пріоритетів у сфері створення та правової охорони результатів інтелектуальної діяльності;

– взяття участі усіх структурних підрозділів Укрзалізниці у формуванні системи її інноваційної діяльності та інвестиційної привабливості. Для зміцнення технічних конкурентних переваг необхідно здійснити пошук позикових коштів та їх залучення до оновлення рухомого складу. Для цього варто розглянути корпоратизацію певної частки ПАТ “Укрзалізниця”, наприклад 10%, що дасть змогу отримати близько 1 млрд. дол. інвестицій.

Іншим варіантом збільшення надходження прямих іноземних інвестицій є відновлення вільних економічних зон. Але при відновленні спеціальних економічних зон слід розвивати інфраструктуру та технологічне

виробництво на цих територіях [48].

Політична й економічна стабільність є основними факторами залучення довгострокових інвестицій.

Високий рівень корупції та тіньової економіки в Україні відвертає потенційних інвесторів, для яких пріоритетними є прозорість, передбачуваність і стабільність інституційного середовища.

Звісно, Україна має певні здобутки у сфері покращення інвестиційного клімату, однак суттєві проблеми та перепони для інвесторів досі є.

Покращити ситуацію має ухвалення законодавства, покликаного усунути інституційні бар'єри та створити інвестиційні стимули для потенційних інвесторів [10].

Необхідно також знизити податковий тиск на підприємницький сектор. Реалізація зазначеного напряму політики полягає в поверненні підприємцям коштів, що вилучені понад суму, яку вони повинні сплатити згідно з пода тковим законодавством України. Адже, держава не повинна вилучати обігові кошти з підприємницького сектора для безоплатного використання в своїх цілях, тому що це погіршує становище приватного сектору та ставить його в складне становище. А також необхідно повернутися до механізму розрахунку податку на прибуток, що ґрунтувався на факти чних показниках прибутку, а не на базі фінансових показників попереднього року [10].

На мікрорівні процес залучення ПІІ на підприємство реалізовується у вигляді управлінських рішень, а також фінансових, матеріальних та інформаційних потоків.

До етапів розробки моделі ефективної системи використання іноземних інвестицій в Україні належать: [40, с. 25; 27]:

– окреслення проблеми та визначення основного завдання;

– створення концептуальної моделі розвитку системи залучення іноземних інвестицій та їх розвиток

– структурно-функціональний опис [3];

– перевірка моделі на предмет адекватності отриманих результатів;

– інтерпретація результатів;

– формулювання висновків і рекомендацій (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Модель підвищення ефективності іноземного інвестування на мікрорівні

Інтерес потенційного іноземного інвестора до можливостей інвестування в проекти підприємства, необхідно повідомити йому основні техніко-економічні особливості інвестиційного проекту. До основних параметрів належать:

1. Технічна характеристика інвестиційного проєкту в цілому та продукції зокрема.

2. Необхідна сума іноземних інвестицій

3. Показники економічної ефективності інвестиційного проекту в

цілому, які визначаються шляхом порівняння результатів із витратами, що забезпечили цей результат.

4.Відповідність з маркетингових та соціальних напрямків розвитку системі залучення іноземних інвестицій з детальним описом кожного з них.

Для здійснення моделювання процесу іноземного інвестування варто враховувати, що основних характеристики заходів, спрямованих на залучення прямих іноземних інвестицій на підприємство належать:

1. Встановленні двосторонньої взаємодії між підприємцем та іноземним інвестором.

2. Виявлення прірви між сторонами інвестиційного процесу, що зумовлена відсутністю точної інформації про учасників угоди, можливі прибутки та ризики. Можливість отримання достовірної та повної інформації про реальний економічний стан підприємства безпосередньо впливає на вибір іноземним інвестором щодо предмета інвестування майна.

3. Участь у дослідженні та прийнятті рішень вимагає значних ресурсів. Крім вкладення матеріальних ресурсів, це також вимагає часу, креативності та управлінського досвіду.

Для зростання ефективності інвестиційного процесу часто використовують інвестиційних посередників, що можуть як бути складовими інвестиційного інфраструктури так і фізичними особами, що формують інформаційний базис про об’єкт інвестування (рис. 3.2).

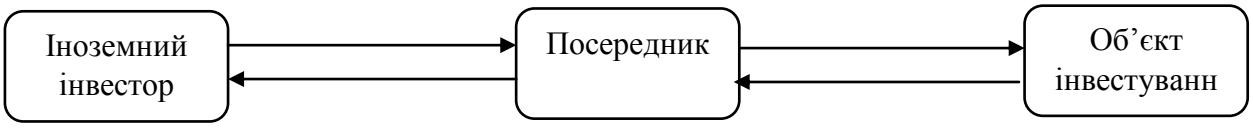

Рис. 3.2 Схема взаємодії посередника з учасниками інвестиційного процесу

Перевагою використання послуг зовнішньої компанії в пошуку потенційних ділових партнерів є підвищення ефективності процесу за

рахунок їх вузької спеціалізації на певному виді діяльності, володіння більшим обсягом професійної інформації та економія часу порівняно з самостійний пошук. Основний недолік полягає в тому, що така можливість стає додатковою статтею витрат.

Тому методи пошуку залежать від специфіки інвестиційного проекту та необхідного капіталу, а також коштів, доступних для його реалізації. Розмір компанії також відіграє роль [54].

Так, великі підприємства проти малих підприємств і приватних підприємств мають більше можливостей отримати необхідну інформацію

У випадках, коли підприємство зацікавлене в конкретному виді прямого іноземного інвестора, але значення рівнів відповідності напрямам розвитку системи залучення ПІІ є недостатніми, то підприємство стоїть перед вибором:

переорієнтуватися на інший тип інвестора або працювати над покращенням показників ефективності в маркетинговому та соціальному напрямках для переходу в потрібний квадрант матриці.

Однак слід пам’ятати, що кожне з цих вдосконалень потребує часу та ресурсів, які “по плечу” підприємству.

3.3.Проектування механізмів розвитку привабливості економіки України для іноземного інвестування

Основним негативним фактором, що впливає на рівень інвестиційної привабливості України, є повномасштабна війна. Про це свідчать результати дослідження, проведеного Європейською Бізнес Асоціацією у першій половині 2022 року. Зокрема, інтегральний показник Індексу інвестиційної привабливості України в першому півріччі 2022 року впав на 0,56 пункту з 5 – до 2,17, що є найнижчим значенням з 2013 року.

Відсоток керівників компаній, які вважають інвестиційне середовище в Україні несприятливим, за останні півроку зріс з 5 % до 53 %. Ще 34 %

вважають це досить несприятливим. 9% директорів нейтрально оцінюють поточний інвестиційний клімат, ще 4% вважають його сприятливим. Найбільше позитивних оцінок бізнес-середовища отримали представники юридичного та консалтингового бізнесу, а також компаній FMCG. Відчутно погіршилась також оцінка піврічної динаміки інвестиційного клімату. Негативну динаміку відзначають 79 % інвесторів, ще 17 % вважають, що бізнес-клімат істотно не змінився. Прогнози на найближчі півроку трохи кращі. Лише 38% очікують подальшого погіршення ситуації, 36 % вважають, що інвестиційний клімат істотно не зміниться, а 26 % очікують його покращення до кінця року.

Водночас, незважаючи на війну, 91 % компаній планують продовжувати працювати на українському ринку, а 55 % мають намір інвестувати в Україну навіть під час війни. Зокрема, генеральні директори відзначають інвестиційні плани в сільському господарстві, енергетиці, IT і телекомунікаціях, будівництві, фармацевтиці, FMCG, нерухомості та інших секторах. Крім того, 12 % вважають, що новим інвесторам вигідно заходити в Україну цього року, хоча решта 57 % респондентів не згодні. Серед позитивних змін лідери бізнесу високо оцінили надання Україні статусу кандидата в ЄС, скасування мит і квот на український експорт, а також “безвіз” з ЄС.

Узагальнення основних проблем інвестиційної привабливості економіки України з особливим наголосом на реаліях воєнного часу країни дозволяє визначити напрями розвитку привабливості економіки України для іноземних інвестицій у післявоєнний період. Зазначені проблеми інвестиційної привабливості економіки України, особливо з урахуванням реалій воєнного часу країни, свідчать про необхідність коригування інвестиційної стратегії держави щодо співпраці з іноземними інвесторами, зокрема, на нашу думку, таких заходів: слід прийняти:

– повну легалізацію всіх операцій з використанням криптовалют;

– максимально спростити валютне законодавство щодо залучення,

конвертації та виведення іноземних інвестицій, можливо – запровадження мультивалютності для держави;

– підписати стратегічні інвестиційні угоди про спрощення інвестиційного режиму з лідерами світової економіки та технологій;

– переглянути податкову складову залучення іноземних інвестицій, зокрема обмежити псевдоінвестиції з Кіпру, Британських Віргінських островів та інших територій з ознаками офшорності;

– активне застосування бізнес-проектів залучення іноземних інвестицій у стратегічній перспективі – на 10 і більше років, а не на кілька місяців з метою отримання спекулятивного доходу;

– переглянути концепцію інвестування державних боргових цінних паперів з метою усунення спекулятивного елементу їх використання для покриття дефіциту державного бюджету;

– використовувати досвід інших країн, особливо тих, які швидко модернізувалися після війни.

Станом на 2020 р. напрямами іноземних інвестицій в Україні були: переробна промисловість (25 %), фінансова діяльність (15 %), торгівля (10 %), а найменш пріоритетними були: виробництво та розподіл електроенергії (1 %), сільське господарство (2 %), добувна промисловість (3 %), транспортний зв’язок (4 %) та будівництво (5 %) [7].

Для зростання привабливості національної економіки для іноземного інвестора варто розробити механізм інтенсифікації зусиль, який може бути адаптований у воєнний і у повоєнний період (рис. 3.3).

Реалізація розробленого механізму забезпечить використання алгоритму створення та підтримання інвестиційної привабливості України, її територій та підприємств [51].

Доцільно також зауважити, що важливою є і розробка механізму забезпечення національної безпеки у результаті здійснення іноземного інвестування. Зазначений механізм передбачає актуалізацію таких складових як: національні інтереси (зокрема, інтереси в інвестиційній сфері), загрози як

фактори, що створюють небезпеку реалізації інтересів, і систему заходів, спрямованих на усунення загроз, їх передбачення та своєчасне попередження [4].

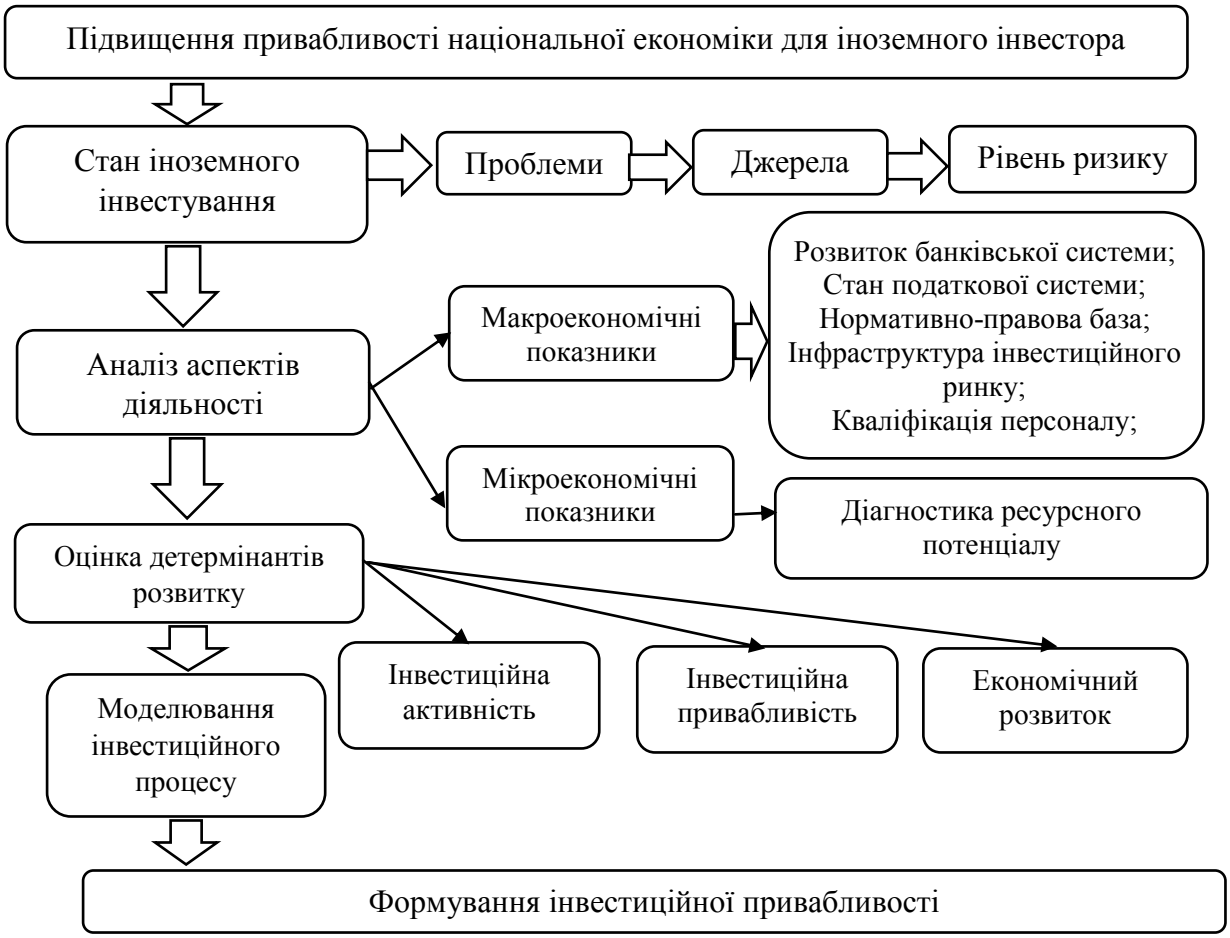

Рис. 3.3. Механізм зростання привабливості вітчизняних підприємств для іноземного інвестора

Джерело: сформовано автором на основі (бондарук)

Центральною ланкою наукової проблематики забезпечення інвестиційної безпеки є оцінка ефективності побудови та функціонування механізму забезпечення безпеки зовнішніх та внутрішніх інвестицій.

Виникнення і розвиток економічних механізмів завжди пов’язаний з функціонуванням інших організаційні систем: різних установ з формування на рівні наднаціональних світових економічних зв’язків окремих національних економік держав, галузевих і територіальних комплексів,

корпоративних бізнес-структур, окремих корпорацій та їх структурних підрозділів (філій, представництв) тощо.

Підходи до управління такою організаційно-економічною системою як механізм забезпечення безпеки інвестицій враховують сутність організаційно-економічного механізму, його формування та розвиток. У складі організаційно-економічного механізму міститься управління складними організаційними системами, що визначається як взаємозалежна сукупність таких основних елементів як форми і методи управління економікою з мотивацією систем стимулювання; форми і тактичні прийоми оперативного управління; важелі та методи формування системи параметрів управління з елементами самоорганізації; система причин, фінансових і адміністративних обмежень [55] (рис. 3.4).

Стратегічні завдання організаційно-правових елементів механізму інвестиційної безпеки виражатимуться у прийнятті законів та інших нормативних актів, що регулюють організаційні аспекти функціонування галузей економіки України. Нормативно-правова база для формування економічних показників обсягу інвестицій в економіку значною мірою залежать від фази ділових циклів, у якій знаходиться макросистема, і від факторів, що викликають зміни її стану. Таким чином, у фазах спаду і в передкризових ситуаціях роль адміністративних заходів зростає. Насамперед нормативно-правове регулювання має бути спрямоване на запобігання кризовим ситуаціям.

Стратегічними завданнями інституційної складової механізму інвестиційної безпеки, на думку авторів, є формування та реалізація комплексу методів і важелів прямого та опосередкованого впливу на учасників господарської діяльності з метою забезпечення довгострокової стабільності розвитку економічної системи.

Основні напрямки інституційних процесів також регулюються розробленою економічною політикою промислово-технічного розвитку стратегічних галузей. Цей елемент механізму інвестиційної безпеки сприяє

Рис. 3.4. Структура механізму забезпечення безпеки іноземних інвестицій

не лише активізації інвестиційної діяльності підприємств та організацій, а й структурним зрушенням у країні, які проявляються у прискоренні розвитку пріоритетних галузей економіки.

Отже розробка та ефективне впровадження механізмів інвестиційної безпеки та механізму зростання привабливості вітчизняних підприємств для іноземного інвестора сприятимуть зростанню прямих іноземних капіталовкладень в Україну у післявоєнний період.

Висновки до 3 розділу

У ході проведених досліджень та вивчення практичного досвіду здійснення іноземних інвестицій як у довоєнний період так і під час воєнних дій були зроблені наступні висновки:

1. Визначено, що пріоритетних напрямків іноземного інвестування належать: розвиток сучасної інфраструктури, зокрема транспортної, технічно обладнаних складських приміщень, телекомунікацій, бізнес-інфраструктури (офіси, бізнес-центри, банки даних та інші об’єкти) та послуг для населення.

2. На основі визначених пріоритетів розроблено стратегію розвитку інвестиційної привабливості України для іноземних інвесторів, що побудована навколо міжсекторальних і секторальних стимулів для збільшення іноземних інвестицій та містить конкретні рекомендації щодо того, як зробити країну більш привабливою для потенційних іноземних інвесторів – як з точки зору релокації виробничих потужностей, так і з точки зору старту діяльності в Україні.

3. Визначено, що до етапів розробки моделі ефективної системи використання іноземних інвестицій в Україні належать: окреслення проблеми та визначення основного завдання; створення концептуальної моделі розвитку системи залучення іноземних інвестицій та їх розвиток, структурно-функціональний опис, перевірка моделі на предмет адекватності отриманих результатів; інтерпретація результатів; формулювання висновків і рекомендацій

4. Визначено, що для зростання привабливості національної економіки для іноземного інвестора варто розробити механізм інтенсифікації зусиль, який може бути адаптований у воєнний і у повоєнний період, реалізація розробленого механізму забезпечить використання алгоритму створення та підтримання інвестиційної привабливості України, її територій та підприємств та механізм економічної безпеки іноземних інвестицій, який покликаний скоротити ризики, пов’язані із іноземним капіталовкладенням.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Аналіз світового досвіду підтверджує, що іноземні інвестиції допомагають вирішенню проблеми недостатності власних грошей як джерела фінансування. При їх ефективному використанні країна може не тільки компенсувати нестачу внутрішніх інвестиційних ресурсів, а ще й підвищити ефективність виробництва та конкурентоспроможності вітчизняної продукції завдяки введенню новітніх технологій та аналізу прогресивного досвіду управління інших країн світу. До того ж, саме залучення іноземних інвестицій виводить країну на світові ринки, налагоджує зв'язки зі світовою економікою та допомагає вийти із кризи.

В процесі написання кваліфікаційної роботи, нами були виявлені наступні результати, які складають теоретичне та практичне значення проведеного дослідження.

1. На сьогодні розвиток міжнародного бізнес-партнерства визначає іноземні інвестиції як один з головних кроків виходу країн із кризового стану, вдосконалення правого поля, передумова зростання фінансових та економічних показників, залучення новітніх технологій та забезпечення структурних змін у сфері національному господарства. Іноземні інвестиції – це категорія платіжного балансу, що відображає рух валюти і не обов'язково стосується фізичних інвестицій, здійснених іноземними компаніями в економіку приймаючої країни, оскільки останні можуть фінансуватися з інших джерел – іноземних заощаджень (портфельних інвестицій та/або боргу) або на місцевий рівень.

2. Проведений аналіз діяльності ПАТ "Українська залізниця" дає можливість стверджувати про значну необхідність залучення інвестицій для покращення, насамперед, стану рухомого складу, але саме іноземне інвестування стає проблемним мометом через стратегічну важливість для держави залізничного транспорту.

3. Метою визначення потреби в іноземних інвестиціях є пошук та

використання економічного механізму для збалансування норми прибутку, рівня ризику, визначення стимулів та гарантій для їх залучення у процес розвитку експортного потенціалу. Механізм регулювання та залучення іноземних інвестицій є сукупністю дій та інструментів, спрямованих не тільки на стимулювання надходження їх в країну, а й на оптимізацію цього процесу – організацію структури, форм і напрямків іноземних інвестицій відповідно до потреби та стратегічні інтереси приймаючої країни.

4. Найбільш популярними моделями залучення іноземних інвестицій є: американська, азійська, європейська та арабська. Інвестиційна політика, яку сьогодні формують розвинені країни світу, – це політика нового покоління: більш гнучка, інтерактивна, інклюзивна, інтегрована з іншими сферами економічної політики, що дозволяє вирішувати широке коло питань. Її особливостями є: масштабне оцифрування; технологічний розвиток; поширення загроз, пов’язаних з неконтрольованим постачанням передових військових технологій.

5. Показники прямих та портфельних іноземних інвестицій в Україні в 2017-2021 рр. вказують на незадовільний стан інвестиційного клімату в країні, оскільки прямі іноземні інвестиції за сальдо зменшилися на 6805 млн. дол. США порівняно з минулим роком. На сьогодні в Україні, незважаючи на повномасштабні воєнні дії, прогноз скорочення реального ВВП на 30 %, бізнес адаптується до нових умов, однак все ще зберігає негативні очікування щодо своєї економічної діяльності. Надходження прямих іноземних інвестицій у січні-червні 2022 року становили 236 млн. доларів США та забезпечувалися за рахунок, реінвестованих доходів іноземних інвесторів (688 млн. доларів США) та нових прямих інвестицій в українські підприємства (156 млн. доларів США). Україна ставить перед собою амбітну, втім цілком реалістичну мету: до 2032 року здійснити стрибок від перехідної (транзитної) економіки до економіки, що розвивається.

6. Результати розрахунків доводять, що ефективність використання іноземного капіталу в показниках ВВП на душу населення та вартості

експорту не є стабільною і зазнає значних коливань під впливом сукупності інших макроекономічних та міжнародних факторів. Ефективність використання іноземного капіталу та його вплив на рівень розвитку економіки України залишаються низькими та не мають стійких тенденцій до зростання. Усе це разом узяте свідчить про доцільність розробки та впровадження сучасних механізмів підвищення інвестиційної привабливості національної економіки, інструментів моніторингу ефективності використання іноземного підприємницького капіталу.

7. Оцінювання впливу факторів на стан іноземного інвестування в Україні можна здійснювати за бальною шкалою із врахуванням напрямі впливу, сили впливу та важливості фактора для іноземного інвестора. При оцінці інвестиційної привабливості враховуються і такі фінансові показники: забезпеченості ресурсами, рентабельність продукції, чисельність персоналу, рівень завантаження виробничих потужностей, знос основних засобів, наявність основних і виробничих фондів тощо.

8. До основних етапів розробки моделі ефективної системи використання іноземних інвестицій в Україні належать: окреслення проблеми та визначення основного завдання; створення концептуальної моделі розвитку системи залучення іноземних інвестицій та їх розвиток; структурно-функціональний опис; перевірка моделі на предмет адекватності отриманих результатів; інтерпретація результатів; формулювання висновків і рекомендацій.

9. Узагальнення основних проблем інвестиційної привабливості економіки України з особливим наголосом на реаліях воєнного часу країни дозволяє визначити напрями розвитку привабливості економіки України для іноземних інвестицій у післявоєнний період. Зазначені проблеми інвестиційної привабливості економіки України, особливо з урахуванням реалій воєнного часу країни, свідчать про необхідність коригування інвестиційної стратегії держави щодо співпраці з іноземними інвесторами.

10. Для зростання привабливості національної економіки для

іноземного інвестора варто розробити механізм інтенсифікації зусиль, який може бути адаптований у воєнний і у повоєнний період. Реалізація розробленого механізму забезпечить використання алгоритму створення та підтримання інвестиційної привабливості України, її територій та підприємств. Стратегічними завданнями економічної складової механізму інвестиційної безпеки є розробка та впровадження відповідного комплексу методів і засобів економічного впливу на умови діяльності підприємств, галузей, регіонів, бюджетного забезпечення окремих сфер і галузей економіки. Дія механізму виражається в прийнятті та реалізації державних цільових програм промислово-технологічного розвитку, створенні обов’язкових державних фінансових резервів та їх участі у фінансуванні інвестиційних проектів галузевого та регіонального значення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бала, В. В., Харитон І. Ю. Іноземне інвестування в машинобудівній галузі. *Ефективна економіка*. № 6 (2014). URL: http://www.economy. nayka.com.ua/?op=1&z=3130.

2. Беззуб І. Іноземні інвестиції в українській економіці URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2240:%20inozemni-investitsiji-v-ukrajinskij-ekonomitsi&%20catid=%208&Itemid=350.

3. Бирка М. І. Розвиток системи залучення прямих іноземних інвестицій на підприємства : дисертація на здобуття наукового ступеня. Львів: Національний університет "Львівська політехніка". 2020. 271 с.

4. Бондарук Т. Г., Артем'єва І. О., Бондарук О. С. Інвестиційна безпека держави: стратегічні цілі та механізм забезпечення. *Статистика України*, 2019, № 2. С. 83-91.

5. Герасимова А. В. Іноземні інвестиції в Україні : *матеріали наукової конференції студентів "Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення" // відповід. за вип.:проф. Семак Б.Б. Львів : вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2022.* С. 44-47.

6. Глобальні інвестиції у 2021 році свідчать про те, що світ змінюється URL: https://dia.dp.gov.ua/globalni-investici%D1%97-u-2021-roci-svidchat-pro-te-shho-svit-zminyuyetsya/.

7. Горбатюк Л.М. Окремі аспекти класифікації інвестицій. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2010. № 2. С. 201-204.

8. Гук О., Мохонько Г., Шендерівська Л. Тенденції інвестування в Україні. *Економіка та суспільство* 29 (2021). С.43-56.

9. Данилишин Б. Адаптація до нових умов: ситуація в економіці та на фінансових ринках України URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/525261_adaptatsiya_novih_umov_situatsiya.html.

10. Данилишин Б. Щодо стану інвестиційних процесів в економіці

України та шляхів їх активізації https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/503439_shchodo_stanu_investitsiynih_protsesiv.html.

11. Експерт розповів що чекає фондовий ринок України. URL: http://newsradio.com.ua/2014_01_16/Ekspert-rozpov-v-shho-cheka-fondovij-%20rinok-Ukra-ni-v-2014-roc/

12. Завербний А. С. Проблеми та перспективи інвестиційного забезпечення українських підприємств за євроінтеграційних умов. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. № 3 (1), 2021. С. 153-160.

13. Задоя О. А. Тенденції розвитку портфельних іноземних інвестицій в Україні. Європейський вектор.

14. Закон України "Про режим іноземного інвестування" № 93/96-ВР від 18 березня 1996 р. URL: https://www.spfu.gov.ua/ua/documents/3526.html.

15. Закон України "Про режим іноземного інвестування". https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text.

16. Заярна Н. М. Іноземне інвестування в Україні у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки.* 2019. Вип. 58. С. 26-31.

17. Исламская финансовая система : монография / В.И. Сидоров, Салах Гасим, Н.С. Гайдей. Х.: ХНУ имени В.Н. Каразина, 2017. 420 с.

18. Інвестиції в Україну та відновлення економіки. URL: https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=62bfd716-8665-4a4c-9e2d-6325ba53b3c8&title=InvestitsiiVUkrainuTaVidnovlenniaEkonomiki.

19. Країна можливостей: чому інвестор прийде в Україну. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/29/691997.

20. Кругман П. Р. Міжнародний досвід залучення прямих інвестицій в умовах фінансових дисбалансів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету* (2018): 38.

21. Кузьмінов С. В. Міжнародні рейтинги та обсяги прямих іноземних інвестицій: взаємозв'язок показників. *Європейський вектор економічного*

розвитку. 2021. № 1. С. 67–76.

22. Куцик В.І., Герасимова А.В. Моніторінг сучасного стану залучення іноземних інвестицій у економіку України Вісник Львівського торговельно-економічного університету/ – Львів : Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, (Економічні науки). Вип. 69. –2022, С.54-60.

23. Лащихіна, І., Лащихіна В. Класифікація іноземних інвестицій. *The Scientific Heritage* 94 (2022): 51-54.

24. Лєбєдєва Д. О., Заливча І. В., Штефан Л. В. Оцінювання ефективності інвестиційної діяльності підприємств. *Причорноморські економічні студії*. 37 (2019): 103-106.

25. Михайленко О. В. Побудова механізму залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій. *Інфраструктура ринку.* Випуск 43. 2020. С. 19-23.

26. Мінфін. Макропоказники України. URL: https://index.minfin.com.ua/economy/balance/.

27. Національний банк України URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#5

28. Офіційний портал Державної службі статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/

29. Офіційний портал Кабінету Міністрів України. URL: http://www.kmu.gov.ua.

30. Офіційний портал Міністерства Фінансів України. URL: https://minfin.com.ua/.

31. Офіційний сайт Конференції ООН з торгівлі і розвитку ЮНКТАД. URL: http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/ tableView.aspx

32. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/

33. Оцінка обсягів прямих іноземних інвестицій, в яких кінцевим контролюючим інвестором є резидент (round tripping) за 2010-2021 рр. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FDI_round_tripping_pr_2022-03-31.pdf.

34. Пастух О. Пріоритетні напрямки залучення прямих іноземних

інвестицій в українську економіку. Diss. Тернопіль, ТНЕУ, 2017.

35. Перепьолкіна О. О. Сучасні проблеми макроекономічного регулювання в Україні та шляхи їх вирішення. URL: http://global-national.in.ua/archive/4-2015/05.pdf.

36. Прокопчук О., Горбачова І., Мамченко Т. Іноземний капітал в економіці України *Економіка та суспільство*. 37 (2022). URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1212/1167.

37. Прямі інвестиції в Україну: "рекордні за останні роки" чи "низькі"? *Економічна правда.* URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2021/11/30/680215/.

38. Прямі іноземні інвестиції в Україну. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/.

39. Разумков центр. URL: https://razumkov.org.ua/statti/khto-i-iak-investuie-v-ukrainu.

40. Раманова Ю. С., Герасимчук В. Г. Механізм підвищення ефективності залучення іноземних інвестицій в економіку України. *Економічний вісник Національного технічного університету України Київський політехнічний інститут* 14 (2017). С. 417-422.

41. Рейтинг інвесторів. Які країни вкладають в Україну найбільше URL: https://www.nta.ua/rejtyng-investoriv-yaki-krayiny-vkladayut-v-ukrayinu-najbilshe/.

42. Розинська Н. Роль іноземних інвестицій у розвитку економіки України. *Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм* № 10 (86) (2013). С. 92-96.

43. Світлична Ю. О. Види іноземного інвестування. *Право і безпека*. 2017. № 2 (65). С. 114-118.

44. Смагло О. В. Іноземні інвестиції в Україні: національний аспект. *Інтелект XXI* 2 (2019). С. 111-114.

45. Структура інвестицій. URL: http://про-інвестиції.укр/структура-інвестицій/.

46. Тленик С. Адміністративно-правові основи скринінгу інвестицій в об’єкти критичноеї інфраструктури. *Адміністративне право і процес.* 2019, № 9. С. 135-141. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/9/23.pdf.

47. Теоретичні основи інвестування URL: https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/ENP%20finish/page6.html.

48. Товкун І. М. Законодавче регулювання захисту іноземних інвестицій в Україні. *Право та інноваційне суспільство.* 2014. № 1. С. 38-43.

49. Томашевський В. М. Моделювання систем. К.: Видавнича група BHV, 2005. 352 с.

50. Три кроки для залучення інвестицій в український бізнес. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2017/10/26/630492/.

51. Укрстат. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/zd_inv_new/arh_inv_zd.htm.

52. Фатюха Н. Г., Рябченко І. А. Дослідження прямих іноземних інвестицій у розрізі регіонів України. *Ефективна економіка*. 2021. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2021/93.pdf.

53. Фатюха Н. Г. Залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України: стан і перспективи сталого розвитку. *Інфраструкура ринку*. Вип. 55. 2021. С. 21–25.

54. Федорчак О. В. Сучасні форми іноземних інвестицій як об’єкти державного регулювання. *Ефективність державного управління.* 2016. № 4 (49). С. 171-182.

55. Цимбалюк Ю., Корман І., Ролінський О. Стан іноземного інвестування в Україні *Економіка та суспільство*. 31 (2021). URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/693/666.

56. Чернишова Л. О. Особливості залучення та стимулювання іноземного інвестування в Україні. *Бізнес-Інформ.* 2016. № 4. С. 87–90.

57. Чи здатні “інвестняні покращити інвестиційний клімат в Україні? URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2021/05/7/673652/.

58. Чому варто інвестувати в Україну? URL: https://www.epravda.com.ua

/columns/2022/11/3/693386/.

59. Чуницька І. І., Морозова І. В. Інвестиційний клімат України: сутність, проблеми та шляхи їх вирішення. *Приазовський економічний вісник.* 2019. Вип. 3(14). С. 111–117.

60. Шаманська О. І. Механізм підвищення рівня інвестиційної привабливості підприємств харчової промисловості. *Інвестиції: практика та досвід.* № 22. (2012). С. 31-34.

61. Як залучати прямі іноземні інвестиції: практичний посібник для українських міст та районів. URL: https://regionet.org.ua/files/02_How_to_ attract_FDI_-_UA.pdf

62. Яковлєва-Мельник, Н. Г. Іноземний інноваційний капітал як фактор розвитку економіки України.*Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Проблеми економіки та управління* 4 (2019): 75-80.

63. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2622196-ukrzaliznica-zatikaes-korupcijni-diri-i-vuala-os-vam-investicii.html.

64. Blankespoor, E., Miller, G., White, H. Firm Dissemination, Direct-Access Information Technology and Information Asymmetry // Working Paper // ssrn.com, 2011.

65. Bondaruk T. G., Bondaruk O. S., Bondaruk I. S. Conceptual basis of mechanism of ensuring budget security. *Науковий вісник Полісся.* 2017. № 3 (11). Ч. 1. С. 21–28.

66. What are different types of investments? URL: https://www.commsec.com.au/education/learn/investing-basics/what-are-the-different-types-of-investments.html.

67. Investment industry structure and role. URL: https://futureprofessional. cfainstitute.org/industry-trends-and-size/investment-industry-structure-and-roles/.

68. URL: https://buklib.net/books/35262/.

69. URL: http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2765.

70. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/gov_reg/18524/.

71. URL: https://ukraineinvest.gov.ua/uk/fdi-strategy/.

72. Investor Nationality: Policy Challenges. World Investment Report. UNCTAD 2016, 218 p. URL: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2016_en.pdf.

73. Kazakova N., Dobroskok A. Міжнародні інвестиції України. Проблеми та перспективи їх утворення. *Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм* 10 (2019). С. 132-138.

74. Loshchykhin O. External functions of a modern state in the context of globalization: conceptual and constitutional aspects. Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools / O. Loshchykhin, O. Botanov, I. Lashchykhina. Hamilton, Canada, 2019. Vol.32, №2. P. 11-18